

ÖLJYVAARA
Asiantuntijat riskiviestinnässä –
Tapaustutkimus Itämeren öljyonnettomuusriskeistä 1979-2007

Itä-Suomen Yliopisto
Yhteiskunta- ja kauppätieteiden tiedekunta
Yhteiskuntatieteidenlaitos
Yhteiskuntapolitiikan Pro gradu -tutkielma
Heini Kovanen 157068
Toukokuu 2017

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä Heini Maria Kovanen	
Työn nimi ÖLJYVAARA Asiantuntijat riskiviestinnässä – Tapaustutkimus Itämeren öljyonnettomuusriskeistä 1979-2007	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Pro gradu
Tutkielman ohjaaja/ohjaajat Pekka Jokinen, Pertti Rannikko, Simo Palviainen	
Aika Toukokuu 2017	Sivumäärä 66 + 1 liite (2sivua)
Tiivistelmä <p>Tutkimus koskee asiantuntijuutta ja riskiviestintää. Tutkimusongelmana oli selvittää keitä ovat asiantuntijat Itämeren öljyonnettomuusriskiviestinnässä eri aikoina. Tutkimus selvittää myös mitä he näistä riskeistä viestivät sanomalehden välityksellä. Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen lisäksi, viestinnällä ja viestinnän tutkimuksella on tukeva rooli tässä tutkimuksessa. Oletuksena oli, että asiantuntijuus on muuttunut, asiantuntijoita on nykyään enemmän, ja että heidän riskiviestintänsä median välityksellä on tehokasta. Hypoteesit pohjautuvat tutkimusteoriaan ja yleisesti nähtävissä olevaan yhteiskunnalliseen ympäristötietouden heräämiseen (vrt. 1979, 1987, 2007).</p> <p>Tutkimusmetodina on käytetty tapaustutkimusta ja kohteeksi on valittu 3 tapausta eri vuosikymmeniltä. Kahdessa tapauksessa riskin uhka toteutui ja yhdessä ei. Näin ollen tapaukset antavat hyvän pohjan tarkastella riskin näkökulmaa. Aineistona ovat Helsingin Sanomien artikkelit. Otanta alkaa tapahtuman uutisoinnin alettua Suomessa ja päättyy uutisoinnin hiipuesssa. Runsas määrä artikkeleita jokaisen tapauksen osalta mahdollisti niin määrällisen kuin myös laadullisen analyysin.</p> <p>Näiden Itämerellä tapahtuneiden öljyonnettomuusriskien pääasiantuntijoiksi paljastui aineiston perusteella merenkululaitoksen väki, ympäristöministeriön väki, Suomen ympäristökeskuksen väki. Asiantuntijat ovat vaihtuneet hieman vuosien varrella, kuten oletettiin. Asiantuntijat ovat keskittyneet yhä enemmän tiettyjen tahojen alle jotka valtion hallinnassa. Asiantuntijoiden riskiviestintä ammattitaustasta riippumatta on ollut hyvin faktaperäistä ja rauhallista. Riskitilanteita ei ole liioiteltu asiantuntijoiden toimesta, mutta journalistin puolesta artikkeleihin on haettu uhkakuvia.</p>	
Asiasanat Itämeri, asiantuntijuus, öljyonnettomuus, riski, riskiviestintä	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto
Muita tietoja	

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Faculty Social Sciences and Business Studies	Unit Social Sciences
Author Heini Maria Kovanen	
Name of the Thesis OIL HAZARD Experts in risk communication - Case study of the Baltic Sea Oil spill risks 1979-2007	
Major Social and Public Policy	Description Master's thesis
Time May 2017	Pages 66 + 1 attachment (2pages)
Abstract <p>This is study about expertise and risk communication. The research problem was to find out who the experts are in oil spill risk communication of Baltic Sea at different times. The research also investigated what is the message they communicate to us through the newspapers. On top of social environmental research, communication and communication research have steady role in this study. It was assumed that expertise has changed, there are more experts today that there were before and that their risk communication through the media is efficient. The hypotheses are based on theory of the research and to the wide spread social awakening of environmental awareness (compare 1979, 1987, 2007).</p> <p>The case study was used as a research method and 3 cases were selected from different decades. In two cases, the threat of risk was realized and in 1 case it didn't. Consequently, these cases provide good base to consider the risk perspective. Articles from newspaper Helsingin Sanomat were used as research material. Sampling starts from the date the case is at first published on newspaper and ends as the news fades. A lot of articles in each case, allows both quantitative and qualitative analyzes.</p> <p>Based on this research, the people from Finnish Maritime administration, Ministry of the Environment and Finnish Environment Institute were revealed to be the main experts of these oil spill risk cases in Baltic Sea. The experts in separate cases have changed slightly during the years, as expected. Experts are more than before centralized in certain organizations which are under state control. Regardless of the profession, risk communication coming from the experts has been factual and calm. Risk situations haven't been exaggerated by experts but journalists have used some attention seeking words.</p>	
Keywords Baltic Sea, expertise, oil spill, risk, risk communication	
Archive location	University of Eastern Finland Library
Other details	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	2
2.1 Teoreettinen viitekehys	2
2.2 Pääkäsitteet ja aiempi tutkimus	3
2.2.1 Asiantuntijuus	4
2.2.2 Ympäristöviestintä ja asiantuntijaviestintä	6
2.2.3 Riski	8
2.2.4 Riskiviestintä	9
2.2.5 Itämeri	12
2.3 Muut käsitteet	15
2.3.1 Öljy	15
2.3.2 Öljykuljetukset Itämerellä	16
3 TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN TAUSTA	19
3.1 Laadullinen tutkimus	19
3.2 Tapaustutkimus	20
3.3 Viestinnän tutkimus	23
4 TUTKIMUSONGELMA	25
5 TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN OSA	27
5.1 Tutkimuksen rajaus	29
5.2 Aineisto	30
5.3 Aineiston käsittely	31
5.4 Tutkittavat tapaukset	33
5.4.1 Öljyonnettomuusriski 1979	33
5.4.2 Öljyonnettomuusriski 1987	34
5.4.3 Öljyonnettomuusriski 2007	34
6 AINEISTON LÄPIKÄYNTI JA ANALYYSI	35
6.1 Aineiston kuvaus 1979	36
6.2 Aineiston kuvaus 1987	37
6.3 Aineiston kuvaus 2007	39
6.4 Asiantuntijat Itämeren öljyonnettomuusriskitapauksissa	41
6.5 Asiantuntijaviestinnän analyysi	45
6.6 Riskiviestinnän sanoma	47
7 TUTKIMUKSEN HAASTEET	50
7.1 Monitieteisyys	51
7.2 Analyysin tekemisestä ja johtopäätöksiin siirtymisestä	52
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	55
8.1 Asiantuntijuus	55
8.2 Riskiviestintä	57
9 LOPUKSI	58
Lähdeluettelo	59
1 Liite 2 sivua	
Taulukko 1 ja Kuvio 1	43

1 JOHDANTO

Tutkimuksen kohteena on asiantuntijuus ja asiantuntijoiden viestintä Itämeren öljyonnettomuus riskeistä. Tutkimusmetodi on tapaustutkimus ja tapauksina on kolme Itämerellä sattunutta öljyonnettomuusriskiä vuosien 1979 ja 2007 välillä. Aineistona on sanomalehtiaineisto. Tutkielma yhdistää eri tieteenaloja ja tarjoaa näin laajan lähtökohdan päätelmille. Se kuvaa hyvin pääaineeni yhteiskuntapolitiikan monitieteisyyttä. Itämeri keskiössä tuo mukaan ympäristöpolitiikan ja aineistoni tuo kuvaan mukaan viestinnän näkökulman. Lähtökohdat takasivat sen, ettei aiheen rajaaminen ei tuottanut suuria ongelmia. Tapaustutkimus metodina oli minulle uusi, mutta hedelmällinen tämän aiheen ja aineiston kanssa.

Alkaen vuodesta 2007 Itämeri ja siihen liittyvät niin luonnonsuojelun näkökulma ja geopoliittinen puoli ovat olleet yhä useammin esillä Suomen eri medioissa ja se on tuonut varmuutta aiheen valintaan. Itämeri, asiantuntijuus riskit ja viestintä, ne ovat laajemmankin yleisön kiinnostuksen kohteita vuonna 2017, kun tietoa on saatavilla monesta lähteestä. Tutkimuksessani haluan tuoda ympäristöpolitiikkaa lähemmäs muitakin kuin asian parissa työskenteleviä. Itämeri vaikuttaa Suomeen ja suomalaisiin, meidän tulisi olla kiinnostuneita sen ympärillä pyörivästä viestinnästä ja suhtautua siihen kriittisesti.

Tutkijan näkökulmasta on aina kiinnostavaa seurata ajallista kehitystä ja muutosta. Tämä mielessä, tapauksiksi valikoitui riskitapaukset eri vuosikymmeniltä. Lähtökohtainen oletus on, että niin asiantuntijuuden kuin riskiviestinnänkin muutosta on tapahtunut aikavälillä ennen ympäristötietoisuuden heräämistä 1970-luvulta nykypäivään. Muutoksen havaitsemista edesauttaa se, että kyseessä on vain yksi massamedian muoto: sanomalehti. Aineisto on näin vertailukelpoisempi ja saatavilla yhtäjaksoisesti jokaisen tapauksen kohdalla. Tutkimus muistutti yhteiskunnan ja median tiiviistä suhteesta, sekä tuotti uutta tietoa ympäristöasiantuntijuudesta.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Kreikkalainen öljyalus Propontis sai pohjakosketuksen Suomenlahdella helmikuussa 2007. Aluksella oli lastina satatuhatta tonnia raakaöljyä ja sen pääsy mereen olisi ollut kohtalokasta. Suuronnettomuudelta onneksi vältyttiin, kun laiva sai vuotoja vain painolastitankkeihin ja se pystyi jatkamaan matkaa lähimpään satamaan. (HS 10.2.2007.) Öljyaluksen vaiheista uutisoi helmikuussa 2007 kaikki mediat ja se sai aikaan yleistä keskustelua Itämeren ympäristöriskeistä. Keskustelu Itämeren tilasta jatkuu yhä kymmenen vuotta myöhemmin. Vuosien aikana on noussut esiin monenlaisia Itämeri aiheisia suojelukampanjoita ja keskusteluja. Itämeri on juuri nyt huomion keskipisteenä ja sen vuoksi sitä koskeva asiantuntijaviestintä on hyvin kiinnostava tutkimuksen kohde.

Itämeri on Suomen ainoa meri ja tärkeä yhteys muualle maailmaan. Siitä näkökulmasta ajatellen on todella kiinnostavaa keitä ovat Itämeren ympäristöasiantuntijat ja kuinka he viestivät meille. Koe-taanko Itämeren liikenne ympäristöriskiksi ja näin ollen uhkaksi Suomen ympäristölle/ympäristötilalle. Yleensäkin kaikki liikenne ja öljy- ja kemikaalikuljetukset ovat lisääntyneet Itämerellä ja tämä asia on noussut julkisuuteen sattuneiden onnettomuuksien vuoksi (Valtioneuvoston selonteko 23/2009, 43). Herää kysymys, että onko ympäristöllä julkisuusarvoa ilman onnettomuusriskejä? Asiantuntijatasolla viestitään Itämeren tilasta koko ajan, mutta se ei usein välity val-tamediaan ja siitä suurelle yleisölle asti. Tavallaan tutkimus sivuaa ympäristön ja yhteiskunnan suh-teen kontekstuaalista konstruktionistista tutkimustapaa. Kiinnostuksen kohde on ei ole vain asian-tuntijuuden määrittelyprosessit vaan tutkimuksessa huomioidaan myös ajallinen muutoksen kon-teksti, jossa prosessi tapahtuu. (Massa 2009, 9-35)

2.1 Teoreettinen viitekehys

Teoreettinen viitekehys usein määrää millainen aineisto on ja millaista menetelmää analyysissa tu-lee käyttää. Toisinaan aineiston luonne on sellainen, että aineisto määrääkin teoreettisen viitekeh-yksen rajat ja metodin analyysia varten. Näin on tämän tutkimuksen kohdalla, koska aineisto on pieni ja hyvin tarkkaan rajattu. Aineiston laatu korvaa määrän ja on hyvin relevantti tässä tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus usein antaa monia näkökulmia tutkimukseen ja tekee rajaamisesta vaikeaa.

Aloitin teoreettisesta viitekehuksesta ympäristöasiantuntijuus, mutta aineistoa kerätessä se ei johtanut pitkälle eikä tarkentanut tutkimuksen kohdetta. Lehtiaineistoni on laadullisen tutkimuksen näkökulmasta ihanteellinen siinä mielessä, että se on olemassa tutkimuksestani riippumatta. Laadullisena aineistona se myös tarjoaa monitasoista tietoa ja kompleksisuutta. Aineistoon tutustuttuani olen muuttanut lähestymistapaa ja pohdin teoreettista viitekehystä ja tutkimusmenetelmää aineiston kannalta. (Alasuutari 1999,83-85.)

Näillä pohjatiedoilla viitekehys on tarkentunut asiantuntijuuden havaitsemiseen kyseessä olevissa kolmessa tapauksessa ja heidän viestintäänsä öljyonnettomuusriskeistä. Kehys on hyvin yhteiskuntapoliittinen ja riskiviestinnän ollessa kyseessä, en voi sivuuttaa sosiologista näkökulmaa. Teoria auttoi liikkeelle tutkimuksessa ja se antoi ideoita analyyttisten kehysten luomisessa. Analyyttinen kehys on aineistolähtöinen ja kuljetan mukana montaa eri kehystä, kuten aineistolähtöiselle tutkimukselle sanotaan olevan tyypillistä. Aineistoa tutkiessa nousee esiin uusia asioita, kuten asiantuntijuuden monet kasvot, etenkin vuosikymmenten muutoksessa. Koen useiden viitekehysten olevan tarpeellisia, koska tapauksista käy ilmi useita eri asioita, joita yksi ainut kehys ei pystyisi avaamaan. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 19-20.) Viitekeh്യksinä toimivat asiantuntijuuden eri muodot, ajallinen muutos, riskin käsitykset, sanomalehtiviestintä, tapaustutkimus laadullisen viestinnän puitteissa.

2.2 Pääkäsitteet ja aiempi tutkimus

Seuraavaksi käyn läpi pääkäsitteet. Pohdin teorian ja aiemman tutkimuksen valossa sitä, mitä käsitteet tarkoittavat ennen kuin lähdän niitä tutkimuksessa ja sen analysoinnissa käyttämään. Käsitteistä asiantuntijuus on yksi laajimmista. Tämä käsite muuttuu usein kontekstista riippuen ja tämän tutkimuksen valossa konteksti on tarkoin rajattu: Asiantuntija öljyonnettomuusriskeissä. Haluan tarkentaa tämän, sillä useimmiten asiantuntija mm. yleisesti ympäristökiistoissa tai maalla tapahtuvissa ympäristöonnettomuusriskeissä, asiantuntijakäsite on aivan toinen.

Toisena käsitteenä on ympäristö- ja asiantuntijaviestintä. Ympäristöviestintää käytetään yleisesti ja se kattaa kaiken ympäristöön liittyvän viestinnän. Haluan teoreettisessa taustassa pohtia ympäristöviestintää yhdessä asiantuntijaviestinnän kanssa, sillä tässä tutkimuksessa ne yhdistyvät. Pohditaan

kuinka asiantuntijat viestivät ympäristöstä, eli tässä tutkimuksessa asiantuntijoiden viestintä on nimenaan ympäristöviestintää.

Seuraavaksi käsite, jota haluan avata ympäristön ja meriluonnon näkökulmasta, on erityisen paljon sosiologiassa käytetty käsite: riski. Riski sanana on helppo määrittää, mutta sen käyttö tietyn aihealueen ympärillä lisää vaikutusta. Heti perään käsitellään paljon vähemmän tunnettua käsitettä riskiviestintä. Relevantin lähdeaineiston hankinta koskien riskiviestintää oli erittäin haastavaa, sillä lähes järjestään riskiviestinnän aineisto koski sosiaalipolitiikka ja sosiologiaa. Sana riskiviestintä yhdistyy useissa tutkimuksissa kriisiin, kriisiviestintään ja henkilöonnettomuusriskeihin. Ympäristöriski käsitteellä ei myöskään päästä kovin laajan aineiston äärelle, kun rajataan ympäristöriski öljyonnettomuuksiin. Yhden pääkäsitteen lähdeaineiston vähyys oli toki haaste, mutta koin tämän tilaisuutena päästä lanseeraamaan käsitettä laajemmin. Tuon tutkimusosiossa esille oman näkökulmani riskiviestintään tämän tutkimuksen valossa ja toivon siitä olevan jatkossa pohjaa riskiviestintää käsiteltäessä.

Itämeri on helppo käsittää, mutta usein unohtuu, kuinka merkittävä alue se on Suomelle. Itämeri on tärkeä niin luontonsa kuin myös sijaintinsa suhteen. Itämeri ei ole meidän meri, vaan jaamme sen useiden muiden valtioiden kanssa. Vastuu meriluonnostakaan ei siten ole kokonaan meillä, joka usein helpottaa taakkaa. Kuitenkin myös onnettomuusriskit kasvavat, kun merta käyttävät monet eri valtiot. Toki meriliikennettä ja siellä liikkuvia aluksia koskevat kansainväliset lait ja yhteistyöneuvostot¹ joilla pyritään pienentämään onnettomuusriskejä ja joita Itämeren ympärysvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan.

2.2.1 Asiantuntijuus

Asiantuntijuus on ymmärrettävissä eri tavoin eri kysymyksissä. Itämeren öljyonnettomuuksienkin kohdalla voi olla hyvin erilaisia asiantuntijoita, sillä harvoin yhden ihmisen tietotaito riittää koko ongelman asiantuntijaksi. Tarvitaan merenkulun, tekniikan, meribiologian, öljyntorjunnan ja pelastustoimen asiantuntijoita. Saaristo (2000, 16-17) pohtii samaa ongelmaa, eli mitä asiantuntijuudella tarkoitetaan? Mihin kategoriaan luetaan esimerkiksi ympäristöliikkeet ja maanviljelijöiden opittu ja peritty tieto?

¹ Kansainväliset yhteistyöneuvostot mm. HELCOM – Itämeren suojelukomissio, CBSS – Itämeren valtioiden neuvosto, GOFREP – Suomenlahden pakollinen ilmoittautumisjärjestelmä. (Valtioneuvoston selonteko 23/2009, 9.)

1960-luvun lopulta alkaen luonnonsuojelujärjestöt ovat olleet suuressa roolissa yhteiskunnallisten ympäristöasioiden tiimoilla. Ihmiset luottivat luonnonsuojelujärjestöjen johtohahmoihin ja aatteisiin. Myöhemmin Suomessa on ympäristöongelmat haluttu rationalisoida ja ratkaista ne tieteen ja teknologian asiantuntijoiden avulla. Ympäristötietoisuuden lisääntyttyä on noussut yhä enemmän ympäristökysymyksiin perehtyneitä toimijoita, jotka eivät varsinaisesti ole asiantuntijoita. Heillä on myös omat kuulijansa ja ympäristöongelmien määrittelemättömyys avaa heille vain enemmän ovia. Ympäristöasioissa on tulkinnanvaraa ja se antaa tilaa monenlaisille toimijoille. Yhteiskunnalliset liikkeet tekevät ympäristöongelmia näkyviksi, sitten julkinen vallan täytyy ottaa kantaa tai puuttua asiaan kohun hillitsemiseksi. (Saaristo 2000, 16-23.)

Perinteisesti asiantuntijuus on pohjautunut tieteeseen, professioammatteihin ja instituutioihin. Näitä kaikkia tarvitaan asiantuntijan syntyyn, sillä asiantuntijaksi helposti määritellään ihminen, joka on saanut pitkän tieteellisen koulutuksen ja hän on erikoistunut johonkin tiettyyn alaan. Tiede ja asiantuntijuus siis yhdistetään heti. Ilman tieteellistä koulutusta ja erityisesti erikoistumista on samalla tasolla monen muun kanssa. Toinen asiantuntijoihin liitettävä kriteeri on institutionaalisuus, eli tiettyjen tehtävien suorittajia pidetään asiantuntijoina riippumatta taustasta. Tällaisia instituutioita ovat esimerkiksi yliopistot, lääkärinkunta ja virkamieslaitokset. Saariston mukaan asema sokaisee ja virassa olevan sanoilla on enemmän painoarvoa kuin enemmän tieteellistä tietoa omaavalla henkilöllä. (Saaristo 2000, 31-32.)

Saaristo muistuttaa, että asiantuntijuus ei ole sidoksissa professioammattiin, vaan asiantuntijuus voi rakentua tietyssä tilanteessa, tietyssä julkisuudessa. Näin ajateltaessa asiantuntijaksi muodostuu se, joka voi kussakin spesifissä tilanteessa osoittaa omaavansa sellaista erityistä tietoa ja taitoa, jota niin sanotuilla maallikoilla ei ole. Tällöin kuka tahansa voi periaatteessa olla asiantuntija, mutta kaikissa tilanteissa syntyy kuitenkin rajanveto asiantuntijoihin ja maallikoihin. Mitä eriytyneempi asiantuntijuutta vaativa ongelma on, sitä vähemmän on olemassa mahdollisia asiantuntijoita. Asiantuntijuuden käsitteen tekee vaikeaksi se, että kerran asiantuntija ei aina ole asiantuntija vaan se riippuvaista kontekstista. Ympäristöä koskevissa kysymyksissä asiantuntijuus on usein vielä vaikeampi määritellä, sillä siinä yhdistyy niin monen eri alan osaaminen. (Saaristo 2000, 32-35.)

Sovellan tutkimuksessani yllämainittua tapaukseen sidottua asiantuntijan määritelmää. Käytän läh-

deaineistona myös paljon ammattilaisuuteen liittyvää kirjallisuutta, sillä tätä tutkimusta varten ne eivät sulje toisiaan pois vaan kulkevat lomittain. Jossain yhteydessä merenkulkulaitoksen henkilöstöä voisi ajatella toki alansa ammattilaisina, mutta kyseenalaistaa sen, että ovatko he alansa asiantuntijoita. Tässä tutkimuksessa pidän kaikkia ammattilaiseksi luokittelimiani henkilöitä asiantuntijoina jossain tietyssä öljyonnettomuusriskiin liittyvässä asiassa. He ovat jollain lailla sidoksissa tapahtuneeseen ja he voivat vaikuttaa riskiviestintään, jota sanomalehti artikkeleillaan tekee. Esimerkkinä luotsi voi olla asiantuntija juuri siinä onnettomuusriskitapauksessa jonka hän on nähnyt tai ollut osallisena, vaikka ilman tätä asiayhteyttä joku muu voisi olla asiantuntevampi taho kommentoimaan luotsin työtä. Luokittelimani asiantuntijuus on sidonnainen tähän tutkimukseen ja aineistoon eikä sellaisenaan suoraan verrattavissa mm. käsitykseen ympäristöasiantuntijuudesta.

Freidson (2001) kirjoittaa monista eri näkökulmista ammattilaisuuteen ja asiantuntijuuteen tiedon näkökulmasta. Tapaustutkimuksessani nousee esiin ajatus salaisen tiedon hallussa pidosta ja sen mukanaan tuomasta asiantuntijuudesta. (96-100.) Tavallaan tietyn öljyonnettomuusriskin erityisasiantuntijoiksi muovautuvat jollain lailla osallisena olevat henkilöt. Tämän lisäksi lasken asiantuntijoiksi perinteisen luokittelun mukaan asiantuntijatahojen työntekijät, joilta on vaadittu tietty asiantuntijuuden oletettavasti takaava koulutus. Kirjoitan oletettavasti, sillä mikään koulutus ei suoranaisesti valmista öljyonnettomuusriskiin ja tässä pohdin öljyonnettomuusriskin asiantuntijoita.

2.2.2 Ympäristöviestintä ja asiantuntijaviestintä

Kaikessa journalismissa puhutaan niin sanotusta agenda-setting hypoteesista, jossa mediat ohjaavat yhteiskunnallista keskustelua valitsemalla tietyt aiheet uutisoinnin kohteeksi. Nykyisin oletetaan myös, että asiat esitetään tietyllä tavalla vaikuttaakseen ajatteluun ja argumentointiin. (Suhonen 1994, 47-50.) Kansalaisilla on vahva luottamus siihen mitä ympäristöasioista kerrotaan medioissa ja mitä enemmän ympäristöasiat näkyvät julkisuudessa, sitä enemmän ne huolestuttavat kansalaisia (Suhonen 1994, 162; Peuhkuri 2004, 49-50). Tästä on huomattavissa esimerkki Itämeren kohdalla. Alkuvuonna 2007 alkanut Itämerestä kertova huomattava uutisointi on saanut liikkeelle jopa Itämeriaiheista kansalaisliikettä. Liikeshinnän kohteena on Itämeren suojeleminen ja sen tilanteen seuranta. Helmikuussa 2007 kuljetusalan Propontis otti pohjakosketuksen Itämerellä ja aiheutti öljyonnettomuusriskin. Uutisointi Itämeren tilasta on saanut kansalaiset reagoimaan ja pelkkä riski aiheutti käytännön toimia Itämeren suojeleminen puolesta.

Väliverronen kirjoittaa ympäristöongelmista julkisuudessa monipuoliseen sävyyn. Ympäristöongelmiin usein liittyy voimakkaita taloudellisia ja poliittisia sävyjä, sekä eettisiä ristiriitoja. (1994, 47.) Tämän luulisi jo herättävän paljon huomiota ympäristöasioihin, mutta onko se riittävästi? Pitääkö vielä luoda uhkakuvia havahduttamaan suuri yleisö? Kuinka saada suuri yleisö mukaan? Momen viestinnän oppaan mukaan journalismissa käytetään tiettyjä keinoja todellisuuden kuvaamisessa, jotta asiat saadaan tehtyä ymmärrettäviksi. Näitä keinoja ovat kärjistäminen, konkretisointi ja tapausesimerkeillä havainnollistaminen. (Peuhkuri 2004, 50.) Juuri Itämeren ja öljyonnettomuusriskien kohdalla voi huomata kärjistämisen. Aihe jo suuren yleisön polttopisteessä, vaikka mitään ei ole vielä ehtinyt tapahtua.

Ympäristöjournalismin tehtävänä ei siis ole vain kertoa tieteellistä totuutta vaan tuoda esille myös ympäristöongelmien eri ulottuvuudet, saavuttaa kiinnostus. Väliverronen kirjoittaa, että Kepplingerin mukaan ympäristöjournalismi heijastaa toimittajien asenteita enemmän kuin todellisuutta. Kansalaisten kuva ympäristöongelmista taas muodostuu joukkoviestimien pohjalta, joten he joutuvat tyytymään medioiden luomaan keinotekoiseen kuvaan. (1994, 51.) Kuitenkin riippuen mediasta on vaikea määritellä mikä on keinotekoinen, sillä asiantuntijoiden puheet on suurissa medioissa käännettävä enemmän kansankielelle. Asiantuntijoiden mielestä heidän sanomisiaan näin ollen vääristellään, joka joissakin tapauksissa pitää täysin paikkansa.

Itämeren kohdalla medioiden välittämät kuvat ovat pitkälti öljyonnettomuusriskeihin, ja muutamia vuosia sitten pohjan hapettomuuteen, liittyvät ongelmakuvat. Muutoin Itämeren ongelmat ovat esillä asiantuntijatasolla, eivätkä Itämeren pieneliötason haitalliset muutokset usein ylitä uutiskynnystä. Tässä tilanteessa vuosi 2007 oli poikkeus ja Itämeri sai enemmän huomioita kuin viime vuosikymmeninä yhteensä. Itämeren suojelun toimintaohjelma hyväksyttiin 2007, toimintaohjelman on luonut HELCOM² (Ympäristöministeriö/Itämeri ja merensuojelu). Myöhemmin Itämeren tilannetta mediassa ovat ylläpitäneet Venäjän kaavaileman kaasuputken mahdollisuus, pieneliöiden kantojen muutokset ja vieraat lajit ovat saaneet huomioita niin asiantuntijoiden keskuudessa kuin myös koko kansan keskuudessa.

² Itämeren suojelukomissio (Helsinki Commission, HELCOM) on Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelusopimuksen allekirjoittajavaltioiden perustama hallitusten välinen järjestö.

Nykyään ympäristöasioista uutisoidaan entistä enemmän, mutta ympäristöasioiden arkipäiväistymiselläkin on kääntöpuolensa. Ympäristöuutiset hukkuvat massaan ja niihin ei kiinnitetä huomioita kuten aluksi. Tarvitaan yhä suurempi ongelma, jotta tultaisiin huomatuksi. (Peuhkuri 2004, 51.) Esimerkiksi Itämeren kohdalla mahdollinen öljyaluksen suuronnettomuus vuoden 2007 helmikuussa onnistui rikkomaan tuon median asettaman uutiskynnyksen ja siitä tuli yksi pääuutisista pariksi päiväksi ja asiasta uutisoitiin pienesti vielä jatkossakin. Peuhkurin mukaan vuonna 1992 on kirjattu journalistin ohjeisiin, että heillä on velvoitteena ”*ympäristövaikutusten tunnistaminen ja vastuun tunteminen luonnosta*”. Peuhkuri kirjoittaa, että jokainen toimittaja tulkitsee nämä ohjeet eri tavoin ja jokainen itse päättää ketä käyttää lähteenään ja ympäristöongelmien määrittelijänä. Näillä journalistien valinnoilla on suuri merkitys siihen, millainen kuva kansalaisille muodostuu ympäristöasioista. Asiantuntijataustainen kirjoitus voi luoda uskottavan kuvan toiselle, kun taas enemmän kansankielinen ja tunteisiin vetoava teksti toiselle. Viestinnän määrällä ja laadulla on merkitystä. Laatu etenkin on huomioitava, sillä se vaikuttaa siihen miten vakavasti asiat otetaan. (2004, 50-52.)

Asiantuntijaviestintä tarkoittaa, että viestin takana on kyseisen alan asiantuntija, jonka viestintä nojaa faktatietoon. Asiantuntijoihin luotetaan ja heidän välittämään viestiin luotetaan herkemmin kuin muun tahon vastaavaan. Itämerestä kertovan viestinnän kohdalla asiantuntijoita on monelta eri alalta, riippuen mitä asia, milloinkin koskee. Asiantuntijoina voivat olla esimerkiksi: biologit, tutkijat, viranomaiset yms. Asiantuntijat seuraavat tilanteita, tutkivat ja koettavat löytää ratkaisuja ongelmiin. Asiantuntijat toimivat oman taustatahonsa ja sen intressien alaisena. Pitkällä aikavälillä intressitkin ja tavoitteet voivat muuttua. Sitä tapahtuuko muutosta vai ei, voi seurata esimerkiksi Itämeren öljyonnettomuuksien ja niiden riskien ympäriltä eri vuosikymmenten viestinnästä.

2.2.3 Riski

Riski on yleisesti tunnettu käsite, mutta sen merkitykset vaihtelevat. Riski on todennäköisyys sille, että jotain tapahtuu. Riskit ovat kulttuuri- ja aikasidonnaisia. Riski on olemassa, jos se hyväksytään ja se lakkaa olemasta, jos ei ymmärretä tai muisteta enää mistä ollaan huolissaan. Riski on usein erisuuri erilaisten ryhmien välillä ja kulttuurisesti. Meillä Suomessa ympäristöriskit herättävät huomioita etenkin silloin kun muita suuria riskejä ei ole näköpiirissä. Toisaalla taas sama ympäristöriski kuten ilmastonmuutos ei tunnu suurimmalta ongelmalta, jos on ajankohtaisempiakin ongelmia kuten sota. Ympäristöriskit ovat muita riskejä useammin kansainvälisiä tai maailmanlaajuisia, mutta

silti ne koetaan eri paikoissa eri suurina. Samoin riskit ovat aikaan sidottuja. Eilisen suuri riski ei välttämättä tänään tunnu ongelmalta lainkaan. Vaikka riskin todennäköisyys pysyisi vielä suurena, mutta mitään ei tapahdu, unohdetaan se tai siihen ei enää uskota. (Beck 1990, 79 ja 133-134.)

Beck ja moni muu on kirjoittanut riskeistä yhteiskunnallisesta näkökulmasta, joka on tietenkin laadullisessa tutkimuksessa aina läsnä. Tässä tutkimuksessa keskitytään riskistä viestimiseen, eikä niinkään itse riskiin. Käytetään termejä ympäristöriski ja riskiviestintä, ei niinkään riski sanaa yksinään. Pohditaan, kuka riskistä puhuu ja miten. Ympäristöriskit yhdistetään usein teollisuuteen ja teollisen yhteiskunnan kasvuun, vaikka toki muitakin ympäristöriskejä on. Ympäristöriskit korreloivat ihmisten mielessä teollisuuden määrään ja tätä ajatusta ei voi pois sulkea tämänkään tutkimuksen taustalta. (Beck 1996, 32-33.) Öljyonnettomuudet ovat teollisen maailman ongelmia, kun käytetään öljyä niin polttoaineena kuin kuljetetaan rahtinakin teollisten yhteiskuntien tarpeisiin.

Klaus Eder kirjoittaa, että pelkkä puhdas informaatio ympäristöriskeistä ei riitä, eikä saa aikaan muutoksia, vaan informaation tulee esittää tietyllä tavalla, jotta sillä on vaikutusta. Esittämismetodi on siis yksi olennainen osa viestinnässä, oli kyseessä ympäristö tai muu asia, samoin kuin kuka asian esittää. Yhdistämällä oikean metodin ja esittäjän saadaan aikaan uskottava viesti. Riskin esittämismetodi voi olla eettisesti sitoutunut tai moralisoitu viesti, jolla saadaan lisää vaikutusta. Aiemmassa riskitutkimuksessa on erityisesti nostettu esiin kaksi vaikuttamistapaa, jotka ovat: ympäristöetiikka oikeuttamassa tiedenäkökulmaa ja politiikkaa, ja vihreäliike joka ajattelee, että ympäristö on perustila ja lähtökohta modernille yhteiskunnalle. (1996, 209-212.)

2.2.4 Riskiviestintä

Ympäristömuutokset ovat useimmiten hitaita ja tapahtuvat vähitellen. Uutisarvon omaavan asian taas tulee olla ajankohtainen ja ”suuri”. Tästä seuraa yleensä se, että ympäristömuutokset pääsevät julkisuuteen vasta kun niiden riskit ovat suuret ja suuri ympäristöongelma uhkaa, pahimmassa tapauksessa ympäristömuutoksesta uutisoidaan vasta dramaattisten tapahtumien jälkeen. Etenkin ympäristötietoisuuden alkuaikoina 1960-luvulla ympäristökysymyksiä ei pidetty sopivina toimitusten vakiintuneisiin kaavoihin. Tilanne muuttui, kun sattui pahoja onnettomuuksia, löytyi hälyttäviä tutkimustuloksia ja ympäristöliikkeet tekivät rajuja mielenilmauksia. Tällöin niin sanottujen kovien uutisten kriteerit täytyivät. (Peuhkuri 2004, 51.) Samoihin aikoihin, kun ensimmäinen käsittelemis-

täni Itämeren öljyonnettomuuksista sai julkisuutta Suomessa 1979, nousi laajaan keskusteluun myös Kojjärven tapahtumat. Riski toisesta ympäristöongelmasta toi Kojjärjen mukaan uutisointiin ja se ehkä hyötyi siitä, että samaan aikaan Itämerelle oli menossa todellinen ympäristökriisi. Kojjärvellä haluttiin estää toinen samanlainen.

Mitä suurempi todennäköisyys on, niin sitä suurempi riski. Riskien jakaminen yleisölle joukkotiedotusvälineiden kautta on riskiviestintää ja se tuo riskit yhteiskunnalliseen keskusteluun. Riskien piirteet voidaan näin ollen tulkita sosiaalisina representaatioina (Raivola 1995, 8). Riskikommunikaatiolla tarkoitetaan riskejä koskevan tiedon jakamista alueen ihmisille. Kommunikaatio nähdään siis yksipuolisena, kuten esimerkiksi lehdiltä (asiantuntijoilta, hallinnolta) yleisölle. Riskeistä kertovan tulisi valita sanansa tarkkaan riippuen siitä mitä haluaa sanomisillaan saada aikaan. Painettua sanaa on vaikea muuttaa myöhemmin. Ympäristöriskien uutisointi joukkotiedotusvälineissä on harvoin yksityiskohtaista ja usein syntyy asia virheitä, kun asiantuntijoiden lausuntoja siirretään yleiskielelle. (Raivola&Kamppinen 1991, 7 ja 53-53.)

Joukkotiedotuksen rooli ei ole ainoastaan välittää informaatiota vaan mediat pyrkivät saattamaan informaatioita suurelle yleisölle ymmärrettäväksi, arvottamaan sitä ja tekemään siitä merkittävää. Suhonen (1994, 19) painottaa. Mediat myös asettavat vaatimuksia tieteelle. Tutkijoita vaaditaan kertomaan tuloksensa heti, kun kyseessä on jokin koko yhteiskuntaa koskettava ongelma. Viivytyksestä voi myöhemmin tulla sanktioita, joissa syytetään tutkijaa ongelman kärjistymisestä. (Väliveronen 1996, 138-139.) Asiantuntijat viestivät ajankohtaisesti, mutta ympäristöasioiden kohdalla viestintä jää pienen piirin tietoon useammin kuin monien muiden aiheiden kohdalla. Ympäristölehden artikkelit ja valtion ympäristöhallinnon tiedotteet harvoin tavoittavat tavallista kansalaista. Näin monet asiat ehtivät kärjistyä ennen kuin ne pääsevät ”todella” julkisuuteen ja kaiken kansan tietoisuuteen. Kysymys ei ole asioiden pimittämisestä vaan siitä, että viesti ja suuri yleisö eivät kohta.

Lehdillä on nimenomaan tapa kertoa tulevasta ja tulevasta ei niin helposti huolehdi, jollei siellä näy ongelmia ja suuria riskejä. Medioiden aikamuodoilla ei niinkään ole väliä vaan sillä miten asia kerrotaan. Yleensä tieteen tulokset hyväksytään ensin tiedeyhteisön sisällä ja sitten ne julkaistaan. Tulokset julkaistaan ensin asiantuntijoiden keskuudessa, mutta joskus myös ensiksi sanomalehtien uutisissa. Esimerkiksi otsoniaukkojen löydön ilmestyminen päivälehteen vei yli puoli vuotta tutkimuksen tulosten julkaisemisesta, koska teksti oli tieteellistä. Puolen vuoden jälkeen New York Ti-

mes teki siitä erään tutkijan suostuttelemana dramaattisen aiheen ja muutkin mediat alkoivat kiinnostua otsoniaukoista. (Väliverronen 1996, 137-140.)

Itämeri on juuri nyt riskiviestinnän kohde. Siinä tapahtuvat muutokset nähdään vielä uhkina, mutta rinnalla käytetään jo sanaa riski. Itämeren heikosta tilanteesta viestiminen on saanut aikaan toimia riskien pienentämiseksi, mutta samalla odotetaan, milloin tapahtuu ja millä suuruudella. Itämerta suojellaan kovasti, mutta sen keskeisen sijainnin vuoksi ei ole mahdollista rajoittaa liikennettä sillä, etenkään ainoastaan yhden maan taholta. Itämerta ympäröivät monet valtiot käyttävät jokainen sitä omien intressiensä mukaisesti, mutta joitain yhteisiä sääntöjä noudattaen. Monen valtion ympäröimä Itämeri on juuri niiden vuoksi kovin riskialtis.

Uhkia on monia ja riskit suuret, jos ja kun jotain aina tapahtuu. Mikään muu ei saa ihmisiä toimimaan niin tehokkaasti kuin toteutunut riski, suuronnettomuus, jonka ei aina tarvitse edes osua omalle kohdalle. Tehokasta toimintaa sai aikaan Amoco Cadizin onnettomuusloppuvuodesta 1978, jolloin Ranskan Bretagnen alueella valui 220 000 tonnia raakaöljyä mereen. Tämä todella suuri öljy-onnettomuus sai aikaa toimintaa, jopa kaukana Suomessa ja alulle laitettiin öljyntorjuntaa koskevia määräyksiä. Lain voimaantuloa vauhditti myös helmikuussa 1979 tapahtunut öljyonnettomuus Itämerellä. Määrättiin laki aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä 16.3.1979/300. (Vuorinen 1994, 80-103.) Myöhemmin pykälää on korjattu ja täydennetty, viimeisin päivitys 29.12.2009/1672. Lain 1§:ssä sanotaan seuraavasti:

”Tämän lain tarkoituksena on ehkäistä alusten tavanomaisesta toiminnasta aiheutuvaa ympäristön pilaantumista kieltämällä haitallisten aineiden päästäminen veteen ja ilmaan tai rajoittamalla tällaisten alueiden päästöjä. Lain tarkoituksena on myös järjestää alusten tavanomaisesta toiminnasta peräisin olevien jätteiden vastaanotto satamissa.

Tällä lailla annetaan alusten tavanomaisesta toiminnasta aiheutuvaa ympäristön pilaantumisen ehkäisemistä koskevien Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden ja Euroopan yhteisön säädösten kansallista täytäntöönpanoa koskevat säännökset ja muut alusten tavanomaisesta toiminnasta aiheutuvaa ympäristön pilaantumisen ehkäisemistä koskevat säännökset.” (Finlex29.12.2009/1672)

Laki on pätevä, mutta ei yksinään kykene poistamaan onnettomuuksien uhkaa ja vaikutuksia. Mitä enemmän luontoa käytetään hyväksi ja mitä enemmän luonnonkäyttöön investoidaan taloudellisesti niin sitä todellisemmiksi ympäristöriskitkin muodostuvat. Yhteiskunnan herätessä huomaamaan, missä tilanteessa ympäristön suhteen ollaan, alkaa olla tarvetta asiantuntijoille. Asiantuntijat neuvo-

vat pienistä kodin ongelmista lähtien, kuinka toimia onnettomuustilanteissa. Ahponen kirjoittaa, että vain asiantuntija voi antaa neuvoja riskien hallintaan. Riskien vähentämiseksi tarvitaan apua, mutta asiantuntijavetoisessa toiminnassa on välillä epäselvää kuka voi auttaa. Vain tarpeeksi asiaan liittyvää tietoa omaava voi osallistua vai voiko jossain tilanteessa asian suhteen maallikko mennä apuun? (Ahponen 1997, 27-28.) Asiantuntijuuden käsitteeseen kuuluu luottamusta, mutta se voi myös etäännyttää tiedon vastaanottajia ko. asiasta.

Riskiviestinnän yhtä ja ainutta käsitettä ei ole lanseerattu. Mielelläni yhdistän sanan näihin Itämeren öljyonnettomuusriskeihin. Asiantuntijoiden viestintä niiden ympärillä, jos mikä, on riskiviestintää. Käsite on juuri oikea kuvaamaan ympäristöriskitilanteita, joissa on jo voinut tapahtua jotain tai riski on yhä ilmassa. Ympäristöonnettomuuksissa kuten öljyonnettomuuksissa riski ei katoa sillä, että onnettomuus tapahtuu, vaan se muuttuu toisenlaiseksi. Onnettomuuden mahdollinen leviäminen on riski, mahdolliset haittavaikutukset ovat riskejä ja öljyntorjuntaan käytetty raha aiheuttaa taloudellisia riskejä jne. Nämä mahdollisuudet pitävät niin riskin kuin riskiviestinnänkin elossa.

2.2.5 Itämeri

Itämeri on kooltaan pieni (413 000 km²) ja matala (keskisyvyys noin 57m), mutta merkitykseltään jotain suurempaa sitä ympäröiville valtioille. Itämeri sijaitsee Pohjois- ja Keski-Euroopan välissä ja idässä sitä reunustavat Baltian maat. Itämeri on sisämeri ja toisaalta myös Atlantin sivumeri, koska se on yhteydessä Atlantiin Tanskan salmien kautta. Itämeri tunnetaan myös sen monista lahdistaan kuten: Pohjanlahti, Suomenlahti, Riianlahti ja Gdanskinlahti. (mm. Jaatinen & Leinonen 1984, 7; Valtion ympäristöhallinto/Itämeri; Ryhänen 2003.) Seuraavalla sivulla kuva Itämeren alueesta havainnoimaan sen keskeistä sijaintia ympärysvaltioille ja merkitystä Suomelle.

(<https://www.google.fi/maps/place/Itämeri>)

Jääkauden jälkeen Itämeri on välillä ollut täysin merestä eristetty makeavesinen järvi, mutta nykyisin sen suolapitoisuus on hiukan korkeampi. Lämpimät merivirrat eivät kuitenkaan täysin pääse Itämerelle ja alhaisen suolapitoisuuden vuoksi se jäätyy joka talvi, toisin kuin suolaiset valtameret. Itämeren vesi vaihtuu vain noin kerran 30 vuodessa ja sen vuoksi vaaralliset kemikaalit ja raskasmetallit jäävät mereen pitkiksi ajoiksi ja aiheuttavat pahoja vahinkoja. Myös Itämeren kylmyys ja joka vuotuinen jääpeite hidastavat vahingollisten aineiden hajoamisprosesseja. Kansainvälinen merenkulku järjestö (IMO) hyväksyi joulukuussa 2005 Itämeren erityisen herkän merialueen (Particularly Sensitive Sea Area, PSSA) aseman. Se merkitsee, että Itämerelle saatiin kansainvälisesti sitovia lisäturvamääreitä, kuten kaistajako ja suositus syväväylästä itäiselle alueelle. (Jaatinen & Leinonen 1984, 7-8; Valtion ympäristöhallinto/Itämeri.)

Itämeren vesi on kerrostunutta, koska Atlantilta tuleva suolaisempi vesi painuu alas pohjaan asti. Lähellä pintaa taas on makeampaa sade- ja valumavettä ja väliin jää kerros jossa suolapitoisuus muuttuu rajusti. Tämä välikerros estää veden pystysuuntaisen sekoittumisen ja hapen pääsy meren pohjavesiin vaikeutuu. Itämeren syvänteissä onkin joskus hapettomia kausia, joilla on merkittävä vaikutus Itämeren ekosysteemiin. Viime vuosikymmenien muutokset esimerkiksi säässä vaikuttavat myös Itämereen. Esimerkiksi vaikka ympäristömyrkyjen valumista mereen on onnistuttu vähentämään, niin tuulisuuden lisääntyminen, meren jääajan lyhentäminen ja suolapitoisuuden alenemi-

nen ylläpitävät myrkkyjen korkeita pitoisuuksia meressä. (Vuorinen 1994, 5; Ryhänen 2003 25-30.) Itämeren vaihteleva happipitoisuus on saavuttanut uutiskynnyksen ja se on ollut osa Itämerestä kertovaa asiantuntijaviestintää.

Itämeressä elää niukasti eri eläin- ja kasvilajeja verrattuna makeaan, että suolaiseen veteen. Syyksi on pohdittu, meren nuorta ikää ja suolapitoisuutta (noin 11promillea), joka on huonoin mahdollinen elämän kannalta, makean ja suolaisen veden eliöille. Myös ympäristötekijöiden suuri vaihtelu nähdään osatekijäksi meren elämän niukkuuteen. Lämpötilan vaihtelut ovat rajuja, suolapitoisuus heittelee ympäri vuoden ja ravintoa on saatavilla vain tietyn kasvukauden ajan. Itämeren lajit elävät tiukoissa olosuhteissa, joita vielä toisinaan heiluttavat ympäristöonnettomuudet. (Vuorinen 1994, 13-15.)

Itämerellä on hyvin tärkeä merkitys kulkuväylänä. Meri on toiminut yhteytenä Itämeren kansojen välillä ja siihen laskevat joet ovat tarjonneet kulkuyhteyden syvälle Eurooppaan. Kaupankäynnin ja muun meriliikenteen ohessa matkailu on lisännyt liikennettä Itämerellä. Lisääntynyt liikenne ja toiminta Itämerellä on nostanut myös riskien määrää. Kaikki Itämerta ympäröivät maat ovat teollisuusvaltioita, joista valuneet myrkyt ovat jo saastuttaneet merta. (Lyytimäki 2009,192.)

Yhteistoimintaa Itämerellä tarvitaan, sillä yksikään valtio ei yksin pysty poistamaan ympäristökatastrofin uhkaa Itämeren yltä. Itämeren alueen teollistuminen tapahtui myöhemmin kuin Keski-Euroopassa ja 1980 luvulla öljykuljetusten määrä Itämerellä oli noussut paljon aiemmasta. Tuolloin öljytuotteiden kysyntä, jalostamotekniikan kehitys ja tankkilaivojen koon kasvu mahdollistivat jalostamojen siirtymisen lähemmäs öljytuotteiden markkina-alueita. Tämä merkitsi sitä, että Itämeren alueella nousi useita öljynjalostamoita, joka puolestaan lisäsi öljykuljetusten määrää Itämerellä. Öljyjalostamoiden läheisyyteen on noussut myös muuta raskasta teollisuutta ja niidenkin vuoksi Itämeren liikenne on kasvanut. (Westerholm 1984, 151.) Vuonna 2007 arvio oli, että Suomenlahdella käy yhden vuoden aika noin 3500 öljysäiliöalusta (HS 13.2.2007 5). Huolimatta ympäristöriskien vaikutusten laajasta uutisoinnista ja pelosta, öljyä kuljetetaan Itämerelle entiseen tahtiin vielä nykyäänkin.

Tuuliolosuhteet Itämerellä ovat muuttumassa ja sillä on merkitystä, koska tuuli vaikuttaa veden sekoittumiseen. Etenkin syysmyrskyt muuttavat lämpötilojen kerrostumista meressä. Tilastojen

mukaan kovat tuulet jatkuvat vuoden vaihteen tienoille asti. kova tuuli haittaa merenkulkua ja huonontaa turvallisuutta Itämerellä. Öljyn ja muiden vaarallisten aineiden kuljetuksien riskit kasvavat ilmastonlämpenemisen aiheuttamien tuuliolosuhteiden muutoksien myötä. Suomen rannikon tuuliolosuhteiden voidaan jo huomata muuttuneen, kun verrataan tilannetta 1960-luvun tilanteeseen, tyynnet säät ovat selvästi vähentyneet. (Vuorinen 1994, 18-19.)

2.3 Muut käsitteet

Koen tutkimuksen ymmärtämisen kannalta käsitellä tarkemmin vielä seuraavat käsitteet. Ne rajaa-
vat tutkimuksista ja niiden syvällisempi ymmärtäminen on tarpeen tutkimuksen tarpeellisuudenkin
puolesta. Öljyonnettomuuksia käsitellessä, harvalle tulee mieleen, kuinka paljon yhteiskunta sitä
tarvitsee ja kuinka paljon sitä Itämerellä liikkuu. Samoin öljykuljetusten riskit pienen Itämeren mit-
takaavassa eivät olet yleisesti tiedossa, eivätkä kaikki nämä riskit käy ilmi aineistosta. Haluan tut-
kimuksen lukijan ymmärtävän tutkimuksen merkityksen Itämeren öljyonnettomuusriskien näkö-
kulmasta.

2.3.1 Öljy

Öljy on tänä päivänä tärkein energianlähde niin polttomoottorien käyttöaineena kuin lämmitykses-
säkin. ”Osa öljystä on vesiliukoista ja vedessä akuutisti myrkyllistä, esimerkiksi PAH-yhdisteet eli
polysykliset aromaattiset hiilivedyt”, joita syntyy palamisreaktiossa, kuten liikenteessä. Öljyn jou-
tuessa kosketuksiin meriveden kanssa tapahtuu mekaanista kemiallista ja biologista hajoamista.
Käytännössä siis osa öljystä haihtuu ilmaan, osa liukenee veteen ja osa leviää veden pinnalle. Öljy
aiheuttaa eniten vahinkoja merilinnuille, pohjaeliöille ja rantojen eliöstölle. Veden eliöt voivat toi-
pua öljystä nopeastikin, mutta merenpohjan toipuminen öljystä voi viedä kymmeniä vuosia. Öljyä
pääsee mereen monista eri lähteistä, kuten esimerkiksi porauslautoilta, laivoista ja öljykuljetuksista.
Kuljetusten aikana voi sattua suuria onnettomuuksia karilleajojen vuoksi. Suurimpia onnettomuuk-
sia ovat tähän asti olleet vuoden 1979 Antonio Gramscin karille ajo ja vuoden 1981 tankkeri
Thesiksen karille ajo. (Vuorinen 1994, 103.) Öljyonnettomuudet Itämerellä ovat saaneet huomioita
mediassa huomattavasti enemmän kuin muut Itämerta uhkaavat tekijät. Se mistä uutisoidaan herät-
tää huomioita ja asioihin korjaamiseen paneudutaan tällöin nopeammin.

Öllyvahingon haittavaikutukset ovat pitkäaikaisia, koska öljy kerääntyy herkästi mereen ja sen eliöstöön. Näitä vaikutuksia ei aina muisteta huomioida vaan esille nousee linnustolle ja rannoille aiheutuneet vahingot. Toisin kuin usein luullaan Itämerellä on tapahtunut lukuisia öljyonnettomuuksia, joita ei vielä ennen 1970-luvun loppua tutkittu tarkemmin. Ensimmäistä kertaa öljyn liikaamaa aluetta tutkittiin jollain tapaa vuoden 1969 M/T Palvan karilleajon jälkeen. Kuitenkin öljyonnettomuusalueen perusteellinen tutkinta aloitettiin vasta Ruotsin rannikolla 1977 tapahtuneen M/T Tsenis aluksen aiheuttaman öljyvahingon jälkeen. (Vuorinen 1994, 103-107.)

2.3.2 Öllykuljetukset Itämerellä

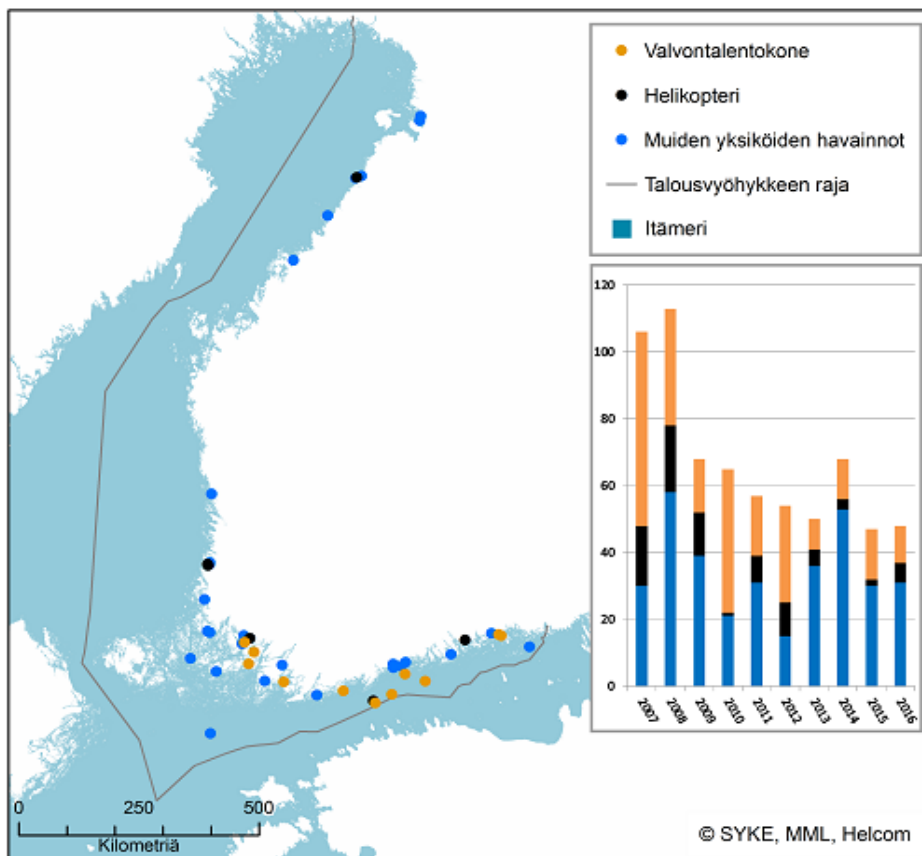
Itämeren öljykuljetusten määrä on noussut ja öljyä myös valuu mereen kaikkien maiden rannikoilta. Kuitenkin öljyhavaintojen lukumäärä on enemmän riippuvainen siitä, osuuko ko. vuoteen suuria öljyonnettomuuksia. Itämeri ei kestä suurta öljyonnettomuutta ilman vakavia ja kauaskantoisia vaikutuksia ja etenkin Suomenlahdella öljyonnettomuudet saavat aikaan pahaa jälkeä. Maailman laajuisesti merikuljetus on yksi turvallisimpia kuljetusmuotoja ja suurten onnettomuuksien määrä on laskenut 30 vuodessa 25:stä neljään onnettomuuteen/vuosi. Paras tapa varautua on löytää parhaat riskien hallintamenetelmät ja painottaa koulutusta, mutta täytyy muistaa, että mukana on myös inhimilliset tekijät ja onnettomuudet aiheutuvat yleensä ihmisen omasta toiminnasta, eikä tekniikasta. (Valtion ympäristöhallinto)

Alusöljyonnettomuudet onnettomuudet on listattu Suomen Ympäristökeskuksen puolesta 10.1.2017 (SYKE A). Listalla on vuosien 1979 ja 2007 välillä yhteensä 64 tapausta. Kaikissa öljyä ei ole päässyt mereen, vaikka öljytankkeihin on osunut. Tällä listalla ei edes ole vuoden 2007 Propontis aluksen tapausta, sillä sen öljytankit eivät vaurioituneet. Kuitenkin öljyonnettomuus oli mahdollinen, kunnes alus oli seilannut pois Itämereltä korjattavaksi. Tämä kuvaa mielestäni hyvin öljyonnettomuusriskin suuruutta Itämerellä. Kaikkia riskitilanteita ei ole edes listattu ja on tapauksia joista ei ole ilmoitettu ollenkaan Itämeren maiden merenkulkuhallintoon missään maassa. Tämä luo todellisen uhkakuvan tilanteesta ja korostaa tutkimuksen tärkeyttä.

On tärkeää, että asiantuntijat viestivät meille näistä riskeistä. Hyvänä esimerkkinä 2007 Propontis aluksen tapaus joka uutisoitiin riskin näkökulmasta riippumatta mikä kohta aluksesta vaurioitui. Seuraavan sivun kuvassa näkyvät öljyhavainnot vuodelta 2016 kartalla ja tilastoja aiemmilta vuosil-

ta. Tilanne näyttää nyt paremmalta kuin vuonna 2007, mutta mielenkiintoista on se, ettei monikaan näistä havainnoista päädy valtamedian kautta yleiseen tietoon. Edes vuonna 2007, jolloin öljyhavainnot Suomessa talousvyöhykkeellä oli huomattavasti enemmän, ei niistä puhuta yleisessä keskustelussa vaan tieto jää asiantuntijoiden välille.

Öljypäästöhavainnot merellä 2016

([http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Merella_havaittujen_oljypaastojen_maara_\(42371\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Merella_havaittujen_oljypaastojen_maara_(42371)))

Lisääntyneen liikenteen vuoksi törmäyksien ja muiden onnettomuuksien riski kasvaa, ja onnettomuuksiin on varauduttu paremmin. Öljykuljetusmäärät ovat viisinkertaistuneet kymmenessä vuodessa ja siihen pitää suhtautua vakavasti. Suomenlahdella ei ole ollut useita vakavia öljyonnettomuuksia, mutta niihin ei myöskään ole varaa. Öljyntorjuntakalustoa on päivitetty viime vuosina ja Suomi on myös tukenut Venäjän ja Viron öljyntorjuntaorganisaatioita. Viime vuosina öljyalusten vierailut Suomenlahden satamissa ovat moninkertaistuneet, mutta onneksi suurin osa aluksista on melko hyväkuntoisia. Vuonna 2004 Suomenlahdella käynnistyi Suomen, Viron ja Venäjän yhteinen

alusten ilmoittautumisjärjestelmä GOFREP. Se on pakollinen kaikille aluksille, koska riskianalyysi osoitti, että jopa 80 % mahdollisista törmäyksistä Suomenlahdella voidaan estää järjestelmän avulla. (Valtion ympäristöhallinto/Itämeri.)

3. TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN TAUSTA

3.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus on tuttu käsite. Laadullisen tutkimuksen aineiston koko, laatu ja keräämistapa ovat oleellisia tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Aineistoa kannattaa peilata tutkimuskysymykseen ja miettiä, onko aineisto järkevä niiden kannalta katsottuna. Useammin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa pärjää pienemmälläkin aineistolla, kunhan se on tutkimusasetelman mukaan riittävän pätevä. (Jokinen 2008, 243-244.) Vaikka aineiston määrä olisi pieni, siitä voi saada luotua tilastoja. Näistä tilastoista, joita olen itsekin tutkimuksessani laatinut, ei kuitenkaan voi vetää yleisiä johtopäätöksiä vaan tulokset koskevat vain näitä kolmea tapausta. Olen toki tehnyt niistä päätelmiä, joita pohdin yhteiskunnallisen muutoksenkin näkökulmasta, mutta varon tekemästä yleistäviä johtopäätöksiä. (Alasuutari 1999, 31-43.)

Omassa tutkimuksessani teen enemmän laadullista tutkimusta, mutta yhdistän mukaan myös määrällistä dataa ja aineisto on kattava tutkimusasetelman kannalta. Kolme öljyonnettomuusriskitapausta Itämerellä ja niihin liittyvä uutisointi Helsingin Sanomissa. Tapausten ympäriltä löytyi paljon julkaistuja artikkeleita ja koska kyseessä on kolme tapausta eri vuosikymmeniltä, se tekee määrällisenkin tutkimuksen artikkeleista jossain määrin mahdolliseksi. Voin vertailla esimerkiksi artikkeleiden, ja käytettyjen asiantuntijoiden määrää eri tapauksissa. Monissa tutkimuksissa sovelletaan molempia, kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta, joten ne eivät aina ole toisensa pois sulkevia vastakohtia kuten usein ajatellaan (Alasuutari 1999, 32).

Gross, Giacquinta ja Bernstein (2004, 99-100) kirjoittavat kuinka laadullinen ja määrällinen tutkimus tukevat toisiaan ja usein vahvistavat päätelmiä ja tekevät tutkimuksesta luotettavamman. Laadullisen tutkimuksen analyysin vaikuttaa aina myös kulttuurinen ja yhteiskunnallinen konteksti, jonka vaikutusta kvantitatiivinen aineisto hälventää ja tukee analyttisiä päätelmiä tutkittavista tapauksista. Yin (2012, 177) muistuttaa, että vaikka tapauksista saa kvantitatiivista aineistoa, se ei silti ole tilastollista tietoa vaan aineistoa analyysiin. Tässä tutkimuksessa on mukana 3 tapausta, joten tilastollisia päätelmiä ei voi tehdä vaan analyysissä keskitytään jokaisen tapauksen asiantuntijoihin ja viestinnän yksityiskohtiin ja näiden kyseisten tapausten eroavaisuuksiin.

Se asia mikä parhaiten erottaa laadullisen ja määrällisen tutkimuksen on laadullisen analyysin absoluuttisuus. Koko tutkimuksen aineiston tulee tukea esitettyä tulkintaa. Määrällisessä tutkimuksessa poikkeukset sallitaan, kun laadullisessa tutkimuksessa vievät luotettavuuden. Samaa aineistoa voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tärkeää on löytää oikea näkökulma juuri oman tutkimuksensa kannalta, jotta aineisto pysyy hallinnassa. (Alasuutari 1999, 38-40.) Oikean näkökulman löytäminen oman tutkimukseni kannalta oli helppoa, mutta siinä pysyminen on vaikeaa. Samalla aineistolla voi tehdä montaa eri tutkimusta ja nopeasti huomasi pohtivani aineistoa aina uudesta näkökulmasta ja näin aineiston käytön rajaus nousi tärkeään rooliin.

Alasuutarin mukaan tutkimusmetodin tulee siis olla hyvässä suhteessa tutkimuksen teoreettisen viitekehityksen kanssa (1999,82). Kuten tässä tutkimuksessa käsittelen ”vain” kolmea tapausta ja yhtä sanomalehteä, ei ole tarkoitusta lähteä hakemaan yleistä käsitystä, että näin asiantuntijat ympäri maailmaa viestivät ympäristöriskeistä. Keskityn nimenomaan asiantuntijuuteen Helsingin Sanomissa ja näiden kolmen öljyonnettomuusriskin ympärillä.

Laadullisessa tutkimuksessa kiehtoo ajatus ”*johtolangoista*”, kuten Alasuutari (1999, 78) sen muotoilee. Laadullinen tutkimus jättää tilaa tutkijan havainnoille joita voidaan johtaa varsinaisista tuloksista. Havainnot ovat usein tuloksista johdettuja yhteiskunnallisia päätelmiä, joita jokainen voi subjektiivisesti myös tehdä. Juuri yhteiskunnallisessa tutkimuksessa kuten tämä pro gradu työ, on havaintoja välillä vaikea erottaa varsinaisista tutkimustuloksista. Tuloksista tehdyt havainnot subjektiivisuudestaan huolimatta eivät ole välttämättä väärinä, mutta niihin tulee suhtautua varauksella. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ja laadullisen aineiston tulkinnessa näillä havainnoilla on suuri rooli ja siksi havainnoille on oltava vahvat perusteet. (Yin 2012, 18-19; Alasuutari 1999, 78-79.) Pyrin siis aineiston analyysissä ja johtopäätöksissä perustelemaan kaikki tuloksista johtamani havainnot.

3.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus sopii hyvin laadullisen tutkimuksen menetelmäksi, kun tutkimuksen kohdetta halutaan tarkastella hyvin tarkasti ja kohteita on joko yksi tai muutama (Yin 2012, 4). Tapaustutkimuk-

sen tekeminen ei ole tarkoin säänneltyä. Toisaalta se voi myös antaa enemmän, koska se luo tilaa uusille ajatuksille tutkimuksen edetessä. Tapaustutkimus antaa tutkijalle tilaa käyttää erilaisia tutkimuksen menetelmiä, joten se ei itsessään ole tutkimusmetodi, kuten usein kuvitellaan (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Lähtökohtaisesti tapaustutkimuksessa ei määritellä tiukkoja muuttujia tutkimukselle vaan otetaan käsittelyyn ne tiedot mitä tutkimuksesta käy ilmi. Tämä antaa tilaa uuden tiedon esiin tuomiselle, eikä vahvistele vain toivottuja tutkimustuloksia. (Silverman 1993, 59.)

Tapaustutkimukseni on sisällönanalyysiä tietyssä mittakaavassa. Tutkin massamediaa eli Helsingin Sanomia ja sanomalehtiartikkeleita laajalevikkisessä lehdessä. Tämä mahdollistaa kategorioinnin ja kategorioitujen aiheiden määrällisen laskemisen ja vertailun jossain määrin. Tässä on huomioitava tieteellisyys ja pohdittava jakaisiko joku muukin tutkija aiheet samalla tavalla. Miten suuri on tulkintaa ja miten paljon faktaa? (Silverman 1993, 59.) Omassa tutkimuksessani totean jaottelun eri taustatahoihin olevan toistettavissa samanlaisena, sillä mainittujen asiantuntijoiden taustainstituutiot ja organisaatiot ovat selvästi erotettavissa. Tämä luo vakaan pohjan tutkimukselle, sillä lähtökohtaisissa liikkeelle tuosta asiantuntijatahojen jaottelusta.

Tapaustutkimus sopii tähän pro gradu tutkielmaan metodiksi oikein hyvin. Toki tapaustutkimuksen rinnalla käytän muita metodeja kuten tilastollista analyysia ja hieman myös diskurssianalyysia, mutta ne ovat tavallaan osa tapaustutkimusta. Tapaustutkimus rajaa tapaukset ja tutkimuskohteen, joita sitten analysoin useilla eri menetelmillä. Aineisto kolmesta eri tapauksesta ja artikkelien määrä mahdollistaa pienen tilastollisen taulukon luomisen (kts. s. 43) ja sen käyttämisen tämän tutkimuksen analysoinnissa. Aineistoni ollessa laadullista ja pohtiessani miten asiantuntijat viestivät riskeistä, tullaan myös sanomalehtitekstin diskurssianalyysin äärelle. Halusin pitää tutkimuksen fokuksen yhteiskunnallisena ja ympäristötieteellisenä, joten en mene syvemmälle tekstin syövereihin vaan tulkitsen välitettyjä viestejä mahdollisimman yleisellä tasolla. Lähtökohta on erottaa asiantuntijat ja heidän asiantuntijatahonsa. Aineisto mahdollistaa myös öljyonnettomuusriskiviestinnän sanoman tulkinnan Helsingin Sanomissa näistä tapauksista ja hyödynnän tuon mahdollisuuden.

Aineistoa tutkiessa tutkija joutuu tekemään paljon ratkaisuja. Niitä tulee pohtia tarkoin, sillä tutkijan ratkaisut vievät tutkimusta eteenpäin ja tutkimuksen tulisi tietenkin edetä mahdollisimman tieteellisestä ja faktoihin nojaten. Tutkijalla on valta valita tutkimusmetodi, teoria jonka pohjalta tutkimusta tehdään ja lopulta hänellä on myös analyysin avaimet. Analyysiä tehdessä voi painottaa

tuloksia jotka tukevat alkuperäisiä päätelmiä ja välillä tutkijan tulee osata ottaa askel taaksepäin ja lähteä tulkitsemaan myös tuloksia joita ei ole osattu odottaa. Tällöin tulee osata yhdistää teoreettinen tausta ja empiirisen tutkimuksen tulokset analyysissä. (Eskola & Suoranta 2014, 72-75.) Tämä havainnollistui omassa tutkimuksessani, josta kerron tutkielman analyysi ja johtopäätöksiä kappaleissa.

Tapaustutkimuksessa tulee erottaa toisistaan tapaus ja tutkimuskohde (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 10). Tässä tutkimuksessa tapauksina toimivat Itämeren öljyonnettomuusriskit ja tutkimuskohteita ovat asiantuntijuus ja riskiviestintä. Aloitin tutkimuksen tutustumalla aiempaan tutkimukseen ja aloitin teorian kokoamisen. Samaan aikaan kartoitin ja keräsin aineistoa kasaan. Aineiston keruun tuottamat vaikeudet johtivat tutkimusongelman uudelleen tarkasteluun ja muotoiluun. Siinä vaiheessa metodologiapuoli nousi esiin ja kaipasi tarkennusta. Tutustuessani tapaustutkimukseen löysin paljon apua ja tutkimus pääsi uudelleen vauhtiin ja jatkuikin yllättäen tutkimusvälineisiin tutustuen ja niitä käyttäen. Teoria on myös täydentynyt ja uudistunut tutkimuksen edetessä.

Silverman (1993, 1-4) painottaa teorian, hypoteesin, metodologian ja tutkimusmetodin yhteensopivuutta. Mikäli ne kaikki tukevat toisiaan on tutkimuksella hyvä lähtökohta. Toki jokin voi muuttua tutkimusta tehdessä, mutta joku tukeva lähtökohta on oltava. Kuten kirjoitin yllä olevassa kappaleessa, teoria on täydentynyt tutkimuksen edetessä, mutta alkuperäinen metodologia ja teoria ovat auttaneet tutkimusongelman rajaamisessa.

Laineen ja Peltosen kirjoitukset tapaustutkimuksesta ja ympäristötapaukset kohteena, herättivät paljon ajatuksia. He käsittelivät myös hyvin paikallisia ympäristötapauksia väitöskirjatutkimuksessaan ja peilasivat ympäristökonflikteja, jokaista omassa ajallisessa kontekstissaan. Tapaustutkimuksessa on tärkeää käsitellä jokainen tapaus erikseen ja lopuksi tuloksista voi hakea vertailua, kaavoja tai muutosta. (2007, 93-104.) Hain omassa tutkimuksessani samanlaista yhteiskunnallista otetta ja pohdin jokaista tapausta yksittäin ja myös yhdessä. Tieteellisestä näkökulmasta katsoen, tapausotantani on pieni ja juuri siitä syystä on hyvä keskittyä aluksi jokaiseen tapaukseen erillisinä kohteina.

3.3. Viestinnän tutkimus

Pro gradu seminaarissa ja muitakin tutkimuksia sähköisistä lähteistä lukiessa, olen huomannut pienen puutteen joissain laadullista aineistoa käsittelevissä töissä. Mikäli aineistoon on valikoitunut mukaan medialähtöistä aineistoa, tulee myös viestinnän tutkimus huomioida tutkimuksen teoriassa tai ainakin analyysin tukena, jos havaintoja tehdään näistä aineistolähteistä. Itselleni viestinnän tutkimus tuli mukaan luonnollisesti, koska koko tutkimusaineisto on sanomalehdestä.

Viestintä on tiukasti sidoksissa kaikkiin tieteenaloihin, sillä se on keino jakaa tietoa. Viestintää voi tutkia soveltaen kyseessä olevan tieteenalan oppeja. Tässä tutkimuksessa lähdän käsittelemään viestintää laajemmin yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja tarkemmin ympäristötieteiden näkökulmasta. Yhteiskuntatieteilijänä ajattelen tutkimukseni olevan puhtaasti empiiristä, mutta viestinnän tutkimuksessa käytetty semiotiikka sivuaa mielestäni kaikkea empiiristä tutkimusta. Vaikka empiirisessä tutkimuksessa koetetaan luokitella tosiasioita ja tietoja, sekä perustella valinnat niin, että hypoteesit todetaan oikeiksi tai vääriksi, niin jokainen tutkija käyttää lähteitä tutkimustulostensa perusteiksi. Näin ajatellen mukana on aina subjektiivinen näkökulma, jossa yritetään perustella omaa tutkimusta juuri sitä tukevilla teorioilla ja aineistolla. Tämän ei kuitenkaan ajatella tuhoavan tieteellisen tutkimuksen kenttää, kunhan vain lähdeaineiston käyttö on perusteltua. Viestinnän tutkimus ei välttämättä ole sen enemmän tulkintaan perustuvaan kuin muukaan tutkimus. Tärkeintä on viestinnän tutkimuksen kohde, aineistolähtöisyys ja läpinäkyvä empiirinen työ ja tausta. (Fiske 1996, 13, 178-179.)

Viestintä on laaja käsite. Se on aina osa jotain, se ei itsessään ole olemassa. Viestintää on mm. asiantuntijan kansalaisille välittämä tieto median kautta. Viestinnällä on hyvin yhteiskunnallinen rooli ja se on merkityksellinen yhteiskuntatutkimuksesta puhuttaessa. Tieteellinen tutkimus on yleensä tarkoin rajattua ja järjestelmällistä, joten kun osana sitä käytetään viestinnän tutkimusta, on tärkeää määritellä peruskäsitteet tuolle tutkimukselle. Merkitysten etsintä viestinnästä vaatii sanoja ja niiden tulkintaa. Samat sanat eri tilanteissa ja eri käsitteissä voivat luoda aivan eri merkityksiä. Tutkimuksen käsitteet luovat viitekehyksen kyseisen viestinnän tulkinnalle. (Kunelius 2003, 9-12, 178-179.)

Viestintää tekevät tässä tutkimuksessa lähtökohtaisesti Helsingin Sanomien journalistit. Journalisteilla on yhteiskunnallinen tehtävä; tuottaa tietoa lukijoille ja heillä on paljon valtaa vaikuttaa esille

nouseviin aiheisiin. Journalisti voi vaikuttaa siihen mitä haastateltavien henkilöiden lausunnoista julkaistaan ja nostetaan esiin. Artikkeleita lukiessani pohdin, kuinka suoria lainauksia asiantuntijoiden kommentit ovat ja kuinka paljon sanoja tai merkityksiä on muokattu journalistin toimesta. Journalismin perusoletus on tuottaa tietoa ympäröivästä maailmasta riippumatta ulkoisista tai subjektiivisista tekijöistä, mutta tiedämme hyvin, ettei tämä aina toteudu. Erityisen tilanteen, kuten riskin ollessa uutisaiheena, odotusarvo on, että saamme monipuolisen tilannekuvan sanomalehdestä. Tutkimuksessani ei ole lähdetty olettamaan mitään. En oleta, että asiantuntijoiden viestiä ei ole muutettu tai on muutettu, vaan keskityn tulkitsemaan mitä artikkeleista nousee esiin asiantuntijoiden sanomana, journalistin kautta. Tutkimus tutkii, mikä viesti heiltä tulee läpi, joten tekstin muokkaaminenkaan ei kumoa tutkimuksenasettelua. (Kunelius 2003, 195-199.)

Usein viestinnän tutkimus pyrkii pohtimaan viestinnän vaikutuksia ja siinä mielessä oma tutkimuskysymykseni: miten viestitään, on helpotus (Kunelius 2003, 142.). Kysymykseen, miten, on helpompaa lähteä etsimään konkreettisia esimerkkejä. Aloittelevana tutkijana kaipaankin enemmän todellisia esimerkkejä, kuin lähteä tekemään päätelmiä vaikutuksista, vaikka haastattelujen keinoin. Perustelen myöhemmin riskiviestinnän analyysiosassa tutkimustuloksiani konkreettisilla esimerkeillä. Niiden tulkinnan tueksi olen käyttänyt saatavilla olevaa lähdekirjallisuutta.

Haluan tietää miten asiantuntijat viestivät öljyonnettomuusriskeistä ja tästä sanomalehtiaineistosta etsin sitä tutkimalla, mitä he sanovat. Etsin merkityksiä heidän lauseistaan ja sanoistaan. Merkityksistä puhuvat myös Lehtonen ja Kunelius. Teksteissä on yleensä useita merkityksiä ja erilaisia merkitysten kerroksia. Artikkelia ajatellen halutaan yleensä löytää yksi yhdistävä tekijä, artikkelin merkitys. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin haastateltavien viestin merkitykseen, eli tavallaan irrotan osan tekstistä sen kontekstista (artikkelista). En ole kiinnostunut artikkelin luomasta merkityksestä vaan pohdin mitä asiantuntijat haluavat meille riskeistä kertoa. Tässä olisi mielenkiintoinen viestinnän tutkimuksen aihe verrata asiantuntijoiden viestiä artikkelin sisällä, koko artikkeliin ja näin ollen journalistin luomaan viestiin. (Lehtonen 2000, 112-114; Kunelius 2003, 153.) Koetan omassa työssäni pysyä kuitenkin tutkimuskysymyksen rajoissa. Tämä raja on myös pitää tutkimuksen eheänä ja yhteiskuntatieteellisenä.

4 TUTKIMUSONGELMA

Ympäristöpolitiikan ja ympäristötieteiden kirjallisuus herättivät pohtimaan yhteiskunnan ja ympäristön suhdetta. Suomen yhteiskuntahistoriasta on helppo huomata ympäristöliikkeiden nousu 1970-luvulta, joka sai alkunsa samansuuntaisen liikkeen esimerkistä Yhdysvalloista jo 1960-luvulta. Nykyään ympäristön ja luonnon huomiointi monen muun yhteiskunnallisen tutkimuksen yhteydessä otetaan huomioon ja luonnonsuojeluliitoilla ja ympäristöaktivisteilla on näkyvä aktiivinen yhteiskunnassa. Tämä ei ilman median huomiota ja tiedon levitystä kuitenkaan tänäkään päivänä saavuta sellaista yhteiskunnallista huomioita, jonka se tarvitsisi. Suomen luonto, niin metsät, pellot, vesistöt ja uhanalaiset eläinlajit vaativat enemmän jatkossa. Mikäli luonnonmonimuotoisuuden ylläpito ei ole tarpeeksi vaikuttava teesi, niin taloudellisen aspektin luulisi pitävän ympäristön esillä. Suomi on taloudellisesti hyvin riippuvainen ympäristöstään. Tätä tutkimusta tehdessä on mielessäni ollut nostaa ympäristöasioihin liittyviä epäkohtia esiin, jotta niihin voidaan puuttua ja toimintaa muuttaa. Kyseessä on siis hyvin perinteinen yhteiskuntatutkimuksen tavoite. (mm. Massa 2009, 9-12, 43; Sairinen 2009, 130-131.)

Myös yhteiskunnan hallinta ja päätöksenteko on muuttunut kolmen tutkittavan tapauksen aikana. Ympäristöpolitiikalla on yhteiskunnallista vaikutusta, mutta kenellä on valtaa vaikuttaa? Pohdin tätä asiantuntijuuden muodossa Itämeren öljyonnettomuusriskeissä. Nämä kolme tapausta ovat olleet mediassakin laajasti huomioituja tapauksia, mutta kuka muistaa ketkä asiantuntijat meille niistä kertoivat ja mitä? Tässä ensimmäinen tutkimuskysymys: Keitä ovat asiantuntijat Itämeren öljyonnettomuuksista kertovissa Helsingin Sanomien artikkeleissa? Ja siihen liittyy hypoteesi teoriaan pohjaten, että asiantuntijakenttä olisi muuttunut vuodesta 1979 vuoteen 2007 ja mahdollisesti myös laajentunut.

Toinen tutkimuskysymys koskee asiantuntijoiden viestintää. Mitä asiantuntijat viestivät öljyonnettomuusriskeistä Helsingin Sanomien välityksellä? Tämä kysymys nousi mukaan viestinnän teorioita tutkiessa ja sopii hyvin yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Vastaus tähän kysymykseen kuvaa asiantuntijaviestintää ja kertoo ympäristöpolitiikan näkyvyydestä mediassa. Tärkeää asiantuntijoiden viestinnässä on myös se missä he viestivät ja painettu teksti on vaikutusvaltaista median muutoksesakin. Voisin käyttää osin samoja perusteita sanomalehtiaineiston valintaan kuin Medows, Randers

& Meadows (2005, 20) perustellessaan *Kasvun rajat – 30 vuotta myöhemmin* kirjansa julkaisua. He käyttivät perusteena ensimmäisen kirjansa hurjaa menekkiä 1972. Se sai laajan yleisön ja sai aikaan yhteiskunnallista keskustelua. Sanomalehtiartikkeilla on myös paljon valtaa ja Suomessa etenkin Helsingin Sanomien artikkelit nousevat usein yleiseen keskusteluun. Lukijakunta on ollut laaja kaikkien tapausten aikana, joten sillä on väliä ketkä ja millaisella viestillä nousevat esiin.

5 TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN OSA

Tutkimus koskee asiantuntijuutta Itämerestä öljyonnettomuuksissa ja onnettomuusriskeissä. Haluan selvittää keitä he ovat, tarkastella miksi he ovat asiantuntijoita näissä tapauksissa ja avata miten he viestivät riskitapauksista. Yinin (2003, 2; 22) mukaan kysymykset miten ja miksi sopivat erittäin hyvin tapaustutkimukseen. Aineistona toimivat lehtiartikkelit. Tutkimuksen koskiessa riskiviestintää, käytän aineistona Suomen laajalevikkisintä sanomalehteä Helsingin Sanomia, joka on ilmestynyt kaikkina tutkittavina vuosikymmeninä. Aiempaa tutkimusta aihepiiriin liittyen löytyy ympäristöasiantuntijuudesta. Suomessa etenkin Kimmo Saaristo (mm. Avoin asiantuntijuus 2000) on perehtynyt aiheeseen. Tutkimukseni eroaa aiemmista siinä, että kohde on hyvin tarkka: asiantuntijuus Itämeren öljyonnettomuusriskeissä. Tietyt tapaukset eri vuosikymmeniltä ja lehtiaineisto jota käytän mm. asiantuntijoiden määrittelyyn rajaa aiheen siten, että se tuottaa täysin uutta tietoa ympäristöasiantuntijuudesta.

Kuten usein tapaustutkimuksessa, haluan ymmärtää käsittelemiäni tapauksia niiden omassa historiallisessa kontekstissaan, mutta myös vertailla tapauksia toisiinsa. Kun aihepiiri on tarkkaan rajattu, se mahdollistuu marginaalisten yleistysten tekemisen juuri näitten tapausten ympärillä (Laine, Bamberg, Jokinen 2007, 31). Viitekehykset: Itämeri, öljyonnettomuus, asiantuntijuus ja riski rajaa- vat aiheen juuri sopivaksi Pro-gradu tutkielmaan.

Öljyonnettomuuksien uhkat ja riskit ovat toistuvia Itämeren vilkkaan liikenteen vuoksi ja onnettomuusriskit koskevat usein Suomea. Mielenkiintoista on myös selvittää mitä tahoja eri vuosikymmeninä on pidetty asiantuntijoina ja onko heidän viestintänsä muuttunut. Tapaukset eroavat toisistaan ei vain ajallisesti, mutta myös riskin laajuuden, läheisyyden ja riskin toteutumisen myötä. Vuoden 1979 ja 1987 tapauksissa riski on käynyt toteen ja vuoden 2007 tapauksessa on kyse riskin mahdollisuudesta.

Tutkimuksen aineistona on käytetty Helsingin Sanomien uutisointia kolmen eri merkittävän suuren tapauksen ympärillä vuodesta 1979, vuoteen 2007, joista jokainen on noteerattu Helsingin Sanomissa. Olen rajannut ulos uudemmat riskitapaukset, jotta kaikki tapaukset ovat riittävän kaukana ajallisesti nykypäivästä. Näin kaikkia tapauksia on tutkimuksen näkökulmasta relevantimpaa käsitellä

samanarvoisesti. Tässä tutkimuksessa keskitytään perinteiseen viestinnän muotoon sanomalehteen ja sen luomaan asiantuntijakuvaan juuri näissä tapauksissa ja näiden asiantuntijoiden riskiviestiin.

Asiantuntijat viestivät myös suppeammissa asiantuntijalähteissä, kuten ammatti- ja tiedelehdissä ja muualla mediassa, sillä tarkoitus on saada mahdollisimman paljon huomiota. Olen kiinnostunut juuri siitä, mitä asiantuntijat kertovat sanomalehdistölle, jota pidetään Suomessa yhtenä luotettavimmista tietolähteistä. Ympäristöasioiden ollessa kyseessä on kuitenkin huomattava se, että uutiskynnys on toisinaan korkea ja kiinnostuksen herättäminen ilman suurta uutista on usein vaikeaa. Tämän vuoksi ympäristöasioista viestittäessä käytetään tehokeinoja, joiden avulla kiinnostus pyritään herättämään.

Aiemmissä tutkimuksissa (mm. Saaristo 2000 ja Suhonen 1994) on pohdittu sitä, kuka on asiantuntija laajemmin ympäristöä koskien, mutta haluan nyt selvittää asiantuntijat näissä tapauksissa ja mitä nämä asiantuntijat viestivät yleisölle. Saaristo (2000, 17) kirjoittaa, että ympäristöasiantuntijuus on liian laaja käsite ja sitä pitää tarkentaa pienempiin ryhmiin. Näin ollen tämä tutkimus on erittäin relevantti ja tuo uutta tietoa ympäristöasiantuntijuudesta, koskien öljyonnettomuusriskejä Itämerellä.

Asiantuntijuus luo tietyn mielikuvan ja on mielenkiintoista, kuinka he viestivät riskien ympärillä, myös silloin, kun mitään ei vielä ole tapahtunut. Tutkimukselle on myös oleellista huomioida Itämeren historia poliittisesti ja biologisesti, sillä öljykuljetukset ovat kansainvälisiä ja samalla riski ympäristölle. Onnettomuusriski on pienellä merellä helposti kansainvälinen, ei vain Suomea koskeva. Kaikki nämä asiat Itämerestä puhuttaessa voivat vaikuttaa siihen keitä haastatellaan asiantuntijoina ja miten viestivät öljyonnettomuusriskitilanteesta.

Alun perin suunnitelmani oli keskittyä tutkimuksessa asiantuntijaviestintään myös suppeampi leikkisissä ammatti- ja tiedelehdissä, mutta kattavan lehtiaineiston kokoaminen vuosikymmenten takaa osoittautui ongelmalliseksi. Helsingin Sanomat on ilmestynyt jo yli sata vuotta ja on laajuudessaan täysin relevantti aineisto tutkimukselle. Sen sijaan ammattilehtien julkaisu on varsin tuoretta, joten en löytänyt pätevää vertailukohdetta Helsingin Sanomille. Ammatti- ja tiedelehdet ovat olleet olemassa vain yhden tai kahden tutkittavan tapauksen aikaan ja rajasin ne pois siitä syystä. Tutkimus koskee myös ajallista muutosta, joten jatkumo alkaen 1979 on täytyttävä.

5.1 Tutkimuksen rajaus

Yksi suurimmasta pohdinnan aiheista tutkimusta suunnitellessani oli tutkimuksen ja aineiston rajaus. Empiirinen laadullinen tutkimus yhdistetään yleensä yleistettävän tiedon hankintaan ja tämä ajatus on haasteellinen, kun kyseessä on hyvin rajattu aihe. Halusin tutkia ympäristöasiantuntijuutta Itämereen liittyen. Vuoden 2007 öljyonnettomuusriskin uutisointi Helsingin Sanomissa herätti mielenkiintoni ja rajasi aihepiiriä juuri sopivasti. Yleisesti ongelma etenkin pro gradu tutkielmissa on liian laaja aihe, joten koen onnistuneeni aiheen rajauksessa hyvin. Tutkimuksen aiheen rajaus ei kuitenkaan vielä riitä vaan mielenkiintoisempi askel on aineiston rajaus. Toki tutkimusaihe rajaa aineistoa jonkin verran, mutta nyky maailmassa aineiston hankinta on niin helppoa, että sitäkin on rajattava. Yleinen ajatus on, että mitä suurempi aineisto, sitä tieteellisemmin yleistettävä on myös tutkimustulos. (Eskola & Suoranta 2014, 60-61.)

Aineiston koon vaikutus juontaa juurensa tilastollisen tutkimuksen perinteestä, mutta laadullisen tutkimuksen tekijän tulee miettiä enemmän aineiston teoreettista merkitystä ja aineiston tunnettavuutta. Toki jokainen tutkimus on yksilöllinen ja tuo tutkimuksen aihe vaikuttaa siihen kuinka laaja aineiston tulee olla ja kuinka laaja se voi olla. (Eskola & Suoranta 2014, 61-62.) Tästäkin kohtuullisen pienestä lehtiaineistosta voisi ammentaa lähes loputtomiin. En lähde tutkimuksessa käsittelemään onnettomuuksien syitä tai artikkelityyppejä, tai tekemään kuva-analyysiä.

Tapausten valintaperusteina toimivat eri aikakaudet, onnettomuusriskin laajuus ja huomiointiin onnettomuusriski Helsingin Sanomissa. En halunnut valita liian montaa tapausta, voidakseni perehtyä jokaiseen tapaukseen myös omanaan. Vuoden 1979 nousi esiin yhtenä suurimmista öljyonnettomuuksista, yhtenä uutisoiduimmista ja kauimpana Suomesta. Eritoten oli mielenkiintoista saada mukaan tapaus ajalta ennen ympäristöministeriön perustamista. Vuoden 1987 tapaus tuli mukaan koska se uutisoitiin laajasti vahingon sattuessa lähempänä Suomea. Kolmas ja tuorein tapaus oli aineiston kattavuuden kannalta oltava tältä vuosituhanelta ja siihen valikoitui myös hyvin näkyvästi uutisoitu öljyonnettomuusriskitapaus vuodelta 2007.

5.2 Aineisto

Aineistona on käytetty sanomalehti artikkeleita jotka kertovat kyseessä olevasta onnettomuudesta tai onnettomuusriskistä Suomessa. Aineistoon on sisällytetty kaikki Helsingin Sanomissa julkaistut artikkelit, joissa käsitellään kyseistä tapausta heti riskin ilmaannuttua, kunnes artikkeleiden väli menee yli 30 päivän. Tämä rajaus on valittu, jotta voidaan käsitellä varsinaisia artikkeleita onnettomuusriskeistä ja pyritään rajaamaan ulos muut artikkelit alusten ja meriliikenteen osalta. Monesti nämä öljyonnettomuusriskit nostavat ympäristöongelmat tai suojelun esiin heti seuraavina viikkoina. Tutkimuksen osalta riski on silloin jo tapahtunut tai vältetty ja en lue artikkeleita joissa tapaus on esimerkiksi listattu öljyonnettomuuslistalla, mukaan. Toisinaan nämä vanhat onnettomuudet ja riskit nostetaan uudelleen esille myös muissa yhteyksissä tai muista riskitilanteista viestittäessä. Kaikki nuo artikkelit rajaan pois perustellen sitä riskin ohi menemisellä.

Tapauksia on mukana 3 eri vuosikymmeneltä (1970, 1980, 2000), jotta olisi relevanttia tutkia asiantuntijuuden ja heidän viestinnän muutostaan tässä kontekstissa. Aineisto on kerätty Helsingin Sanomista. Vuosien 1979 ja 1987 aineistot on saatu läpikäymällä Joensuun yliopiston kirjaston mikrofilmitallenteita Helsingin Sanomista. Vuoden 2007 aineisto on hankittu Helsingin Sanomien sähköisestä arkistosta. Lehdet on selattu kokonaan alusta loppuun ja tulostettu ne sivut joilla olevissa artikkeleissa käsitellään kyseessä olevia öljyonnettomuustapauksia. Läpi on käyty kaikki lehdet öljyonnettomuusriskin ilmaantumispäivästä alkaen (kaikissa tapauksissa aluksen jonkinlainen onnettomuuspäivä), kunnes uutisoinnin aikaväli edellisestä artikkelista kasvaa yli 30 päivään.

Artikkeleita tapauksista on yhteensä 74 kappaletta, joista 29 kpl koskee vuotta 1979, 36kpl koskee vuotta 1987 ja vain 9 kpl koskee tuoreinta tapausta vuodelta 2007. Vuoden 1979 ja 1987 tapauksissa on kyse varsinaisista öljyonnettomuuksista ja vuoden 2007 tapaus on öljyonnettomuusriski karilleajon ja aluksen vahingoittumisen seurauksena. Kaikissa tapauksissa alus on joutunut onnettomuuteen, jonka seurausta öljyonnettomuusriski on. Tulostettuja artikkelisivuja A4 kokoisena on 100kpl. Usein yksi onnettomuutta käsittelevä artikkeli kuvineen oli koko Helsingin Sanomien sivun tai aukeaman kokoinen. Aineiston hankinta oli tapausten ikään nähden vaivatonta, sillä vanhat sanomalehdet on tallennettu mikrofilmeille, joiden läpi käyminen on hidasta, mutta sujuvaa. Vuoden 2007 sanomalehtiaineiston etsintä oli jopa helppoa sähköisen arkiston aineistohaun myötä. Käytin sana-hakua, sanoilla Itämeri ja öljy yhdessä, sekä kävin läpi artikkelit välipäiviltä, mikäli osumia ei tullut

kaikille peräkkäisille päiville. Näin varmistin, ettei mikään tapaukseen liittyvä artikkeli jää välistä ainakaan teknisistä syistä.

5.3 Aineiston käsittely

Tutkimusaineisto tuntui aluksi pieneltä, mutta käsiteltäviä artikkeleita kertyi lopulta useita kymmeniä. Tästäkin aineistosta, jouduin vielä rajaamaan pois kuvien käsittelyn ja varsinaisen tekstianalyysin, jotta ei kokonaan ajauduta viestinnän tutkimuksen puolelle vaan pysytään yhteiskunnallisessa näkökulmassa. Sivuan siis kuitenkin viestinnän tutkimusta, sillä haen merkityksiä asiantuntijoiden kommentteista. Käyn analyysissä läpi muutamia tärkeimpiä sanoja ja ilmaisuja. Aineisto tuntuu sopivan kokoiselta kuvaamaan ”*teoreettisen mielekkäästi*” tutkittavaa aihetta, kuten Eskola & Suoranta (2014, 61) sen ilmaisevat.

Pitäen mielessä tutkimuskysymyksen ja hypoteesit, keskityn tutkimuksessa asiantuntijoiden kommentteihin. Käsittelin artikkelit kokonaisuudessaan siinä kontekstissa, että huomion kaikki haastateltavat ja luokittelin heidät eri tahoihin. Haastateltavasti etsin asiantuntijatahot ja muut tahot. Muutoin tekstianalyysimielessä en käsitellyt koko artikkeleja tai otsikoita, mikäli ne eivät olleet asiantuntijoiksi määrittelemieni tahojen lausuntoja. Keskityin analysoimaan asiantuntijoiden viestejä riskitapauksista, huomioin heidän haastattelunsa ja lausuntonsa. Suurin osa artikkelien sisällöstä oli journalistin kirjoitusta ja tulkintaa ja toki huomioin artikkelin kirjoittaneen journalistin vaikutusta siihen mitä asiantuntijoiden viesteistä päätyy lopulliseen julkaisuun. Luokittelin ja listasin myös sanomalehden osiot, joissa artikkelit julkaistiin, mutta huomasin tutkimuksen edetessä, ettei se tuota mitään lisäinformaatiota tutkimusongelman puolesta ja jätin tämän aineiston sivuun. Tutkijan tulee osata objektiivisesti miettiä myös jo kerätyn aineiston teoreettista hyötyä tutkimukselle ja pystyä sulkemaan se pois, mikäli sillä ei ole lisäarvoa. (Eskola & Suoranta 2014, 64-68.)

Yin (2012, 15-16) pohtii motiiveja millä perusteella tapaustutkimus ja tapaukset on valittu ilmentämään tutkimusongelmaa ja tuomaan siihen ratkaisuja. Yinin mukaan on kolme motiivia tapaustutkimukselle:

1. Metodi on valittu tutkimuskysymyksen vastaukseksi
2. Metodi on valittu todistamaan tutkimustuloksen yleistettävyyttä, joista tapaukset ovat esi-

merkkejä

3. Metodi on valittu toiveissa tehdä uusia löytöjä tutkimusaiheesta

Oma motiivini oli numero kolme, eli tehdä uusia löytöjä. Kuten Yin ehdottaa, tein hypoteeseja ja aineiston analyysi alkaa lopulta helposti tuloksista joita tutkimuksessani löysin. Osuva muistutus on myös, että aineistosta voi käydä ilmi muuta kuin oletetaan. Lähdin oletuksesta, että aineisto tukee hypoteesiani. Näin olikin monessa suhteessa, mutta myös uutta ja odottamatonta tietoa paljastui aineistosta sitä analysoidessa. (Yin 2012, 16-17.)

Myös aiemmassa ympäristötutkimuksessa (mm. Suhonen 1994) Helsingin Sanomat on todettu päteväksi otannaksi julkisesta ja yhteiskunnallisesta ympäristöviestinnästä. Helsingin Sanomien valintaa tutkimusaineistoksi on perusteltu levikillä, asemalla ja levinneisyydellä ympäri Suomen. Helsingin Sanomilla on yhä tänä päivänä, muun median vallatessa tilaa, oma erityislaatuinen asemansa yhteiskunnallisessa ”*päiväjärjestyksessä*”, kuten Suhonen kirjoittaa. (Suhonen 1994, 70-72.) Näillä samoilla perusteilla koen sen osuvaksi aineistoksi tähän tarkoin rajattuun aiheeseen. Mikäli kokenut tutkija luottaa samaan aineistopohjaan paljon laajemmassa mittakaavassa, tämä lehti on pätevä valinta tähän tutkimukseen.

Otsikko ja sen sisältö, sekä artikkelin paikka lehdessä ja tietyllä sivulla kertovat miten suuren huomion lehti ajattelee asian ansaitsevan. Ihmiset lukevat ainakin otsikot, joten niihin kiinnitetään huomiota. (Suhonen 1994, 74.) Aineiston analyysissä kiinnitän huomiota näihin yksityiskohtiin, mikäli ne antavat jotain lisätietoa kyseiseen tapaukseen ja sen käsittelyyn. Mm. nostan esiin helmikuun 10. Päivä 2007 Helsingin Sanomissa julkaistun ensimmäisen aukeaman otsikon ja kuvatekstin: ”*ÖLJYVAARA*”. Tämä otsikko lähtee asiantuntijoiden viestistä, mutta kuvaa toki myös journalistin sanallisia vaikutuskeinoja. Tämä teksti ja kuva öljynkuljetusaluksesta, jos mikä, saa viestin riskistä yhteiskunnalliseen keskusteluun jopa useiksi päiviksi. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen 3 tapausta lyhyesti. Tarkempi käsittely tapahtuu analyysin yhteydessä.

5.4 Tutkittavat tapaukset

5.4.1 Öljyonnettomuusriski 1979

Säiliöalus Antonio Gramsci ajoi karille 27.2.1979 Latvian rannikolla ja on yksi tunnetuimpia Itämeren öljyonnettomuuksia. Aluksesta pääsi mereen 5500 tonnia raakaöljyä, joka kulkeutui kohti pohjoista. Kuukauden päästä öljylautat olivat Suomen aluevesirajalle, mutta jatkoivat matkaa Tukholman rannikolle. Kuitenkin vielä toukokuussa öljyä alkoi taas tulla Suomen aluevesille. Öljyä kerääntyi eniten Maarianhaminan eteläpuolisille saarille. Kesäkuun 4. päivä öljyä ei enää havaittu. (HS 4.5.1979, 11 ja Helle & Kuikka 2010, 196.) Pitkä aikaväli öljylauttojen liikkeissä Itämerellä kertoo selvästi, että öljyä ei ole helppo poistaa merestä ja ettei se katoa veden sekaan. Ensisijaista ei ole myöskään se missä onnettomuus tapahtuu, jos öljyntorjuntaan ei ole varauduttu, eikä tilanteessa osata toimia.

Tutkimukset kevään öljyonnettomuuden seurauksista käynnistettiin maaliskuussa ja tulevia vahinkoja ajatellen laadittiin meribiologinen tutkimus- ja pelastusohjelma. Tutkimuksissa selvitettiin öljyvahingon vaikutuksia meren kasvi- ja eläineliöstöön ja rantojen tilaan. Öljyyntyneitä rantoja tutkittiin heinä-elokuussa, jolloin öljyä esiintyi rannoilla hyvin paikallisesti. Toisin paikoin öljyä oli enemmän ja toisaalla öljyn määrä ei haitannut rannan käyttöä. Näkyvimmin öljyonnettomuus koeteli lintuja. Ahvenanmaan saaristossa arvioitiin öljyyn menehtyneen noin 2000-3000 lintua. Öljy sai aikaan suurimmat vahingot Latvian rannikolla, jossa onnettomuus tapahtui. Öljyä saatiin kerättyä merestä alle 2000 tonnia, joten luontoon jäi haihtuman jälkeen vielä 2000 tonnia. Öljyvahinkoalue kartoitettiin laajemmaksi kuin öljyntorjunta alue oli. (HS 4.5.1979, s.11 ja Helle & Kuikka 2010, 196.)

Vuonna 1979 Helsingin Sanomien lehtiartikkeleissa käytetty haastateltavien määrä ja leveä skaala paikallisista asukkaista merihallintoon ja sisäministeriöön kertovat siitä, kuinka ympäristötietoisuus ja asiantuntijuus olivat haussa. Ei ollut selvillä tahoja jonka puoleen olisi käännytty etenkin merta koskevassa ympäristöriskissä. Vastauksia etsittiin kaikkialta, mistä lausuntoja saatiin ja tämä loi yleisölle erittäin monipuolisen kuvan tapahtumista. Riski ympäristölle, riski yhteiskunnalle ja riski alueen asukkaille tuli aivan eri tavalla esille kuin muissa tapauksissa.

5.4.2 Öljyonnettomuusriski 1987

Antonio Gramsci ajoi toistamiseen karille Itämerellä 1987 helmikuun 6. päivä. Tämä onnettomuus sattui Porvoon edustalla ja heti alustavien tietojen mukaan aluksesta oli vuotanut öljyä yli 1000 tonnia. Onnettomuus sattui talviaikaan ja öljy jäi ajelehtimaan jäiden sekaan, vaikeuttaen öljyntorjunta- ja keräystöitä. Alusta tutkittaessa havaittiin yli kolmen metrin suuruinen repeämä keulassa ja myös muita reikiä. Alusta alkaen ympäristöministeriö ja muut lehdessä haastatellut tahot osoittivat huolensa suuresta ympäristöriskistä. (HS 8.2.1987 s.8.) Tämä onnettomuus varmasti toi mieleen saman aluksen vuoden 1979 tapauksen ja asia sai alusta asti niin lehdistön kuin asiantuntijoidenkin huomion. Vuonna 1987 Suomessa oltiin jo paljon ympäristötietoisempia ja eri alojen asiantuntijoiden määrä artikkeleissa laski verrattuna vuoteen 1976.

5.4.3 Öljyonnettomuusriski 2007

Säiliöalus Propontis sai pohjakosketuksen Itämerellä 9. helmikuuta 2007. Syyksi epäiltiin navigointivirhettä, sillä alus ei kulkenut syväväylällä. Vakavia seurauksia pelättiin ja uutisointi oli sen mukaista, vaikka aluksesta ei havaittu öljyvuotoja. Aiemmat tapaukset ja 2000-luvun aikana nousut kiinnostus Itämeren suojelua kohtaan ovat kuitenkin nostaneet hälytystasoa. Nyt pelkkä ympäristökatastrofin riski oli riittävä useiden päivien etusivun uutisaiheeksi. Toki vuotta aiemmin Viron rannikolla uponnut Runner 4 laivan laaja öljyonnettomuus varmasti nosti Propontiksen onnettomuusriskin uutisointia. (HS 10.02.2007 s.5.) Kiinnostus Itämereen oli jo aivan toisella tasolla vuonna 2007 kuin ensimmäisen tapauksen aikaan 1979. Ihmiset matkustavat Itämeren yli Viroon ja tiedon saanti on kaikin puolin helpompaa ja monipuolisempaa.

6 AINEISTON LÄPIKÄYNTI JA ANALYYSI

Tutkimuksen analyysiä aloittaessani olen pitänyt tieteellisen kirjoittamisen ohjeita lähtökohtana. Koetan parhaani mukaan tuoda esille kaikki tutkimustulokset ja perustella analyysiäni, havaintojani ja lopulta johtopäätöksiäni. Hyvärinen ja Väliverronen kirjoittavat tutkimustyön vaiheista. Myös analyysivaiheessa on välillä hyvä, jos tekstin antaa odottaa. Huomasin itse saman, että pidempi taukokaan ei haittaa, vaan voi avata silmät uudelle tulkinnalle ja huomata tuloksia jotka on aiemmin sivuuttanut. Toki tässä tulee huomioida tutkimuksen kohde. Mikäli tutkimuksen tuloksen tärkeyteen vaikuttaa se, milloin tulos valmistuu, ei voi jäädä hauduttamaan tekstiä ja ajatuksia. Omalla kohdallani tutkimuksen valmistumisen ajankohdalla on välillistä merkitystä. Itämeren ja sen ympäristön kannalta siihen liittyvä yhteiskuntatieteellinen tutkimus on merkityksellistä. Kuitenkaan tutkimuksella ei ole kiire sen tapausten analysoinnin näkökulmasta, sillä niitä tarkastellaan oman aikansa kontekstissa. (Hyvärinen 2002, 65-80; Väliverronen 2002, 83-94)

Analyysin tekeminen vaiheissa ja usean ohjaajan, sekä kahden journalistin kommentit veivät analyysiä eteenpäin. Mielestäni tutkijan on todella tärkeää osata ottaa vastaan kritiikkiä, sillä se tuo esiin omat heikkoudet ja niitä pystyy kehittämään. Mikäli olisin antanut tutkimuksen olla ensimmäinen analyysin jälkeen koskematta, ilman tutkimatta lisää teoriaa ja palaamatta asioihin joita en ollut perustellut, olisi tutkimus ollut todella vajaa ja epätarkka. Uusi lähdeaineisto alkuperäisen rinnalla ja tutkimusmetodin luoman teoreettisen viitekehyksen sisällä pysyttely teki tutkimuksesta tarakan.

Jätin analyysistä pois viittaukset osastoihin, joissa aineiston artikkelit esiintyivät. Jätin pois myös sanatarkan analyysin, pitäen mielessä tutkimuskysymyksen; Miten asiantuntijat viestivät riskeistä? Hain kysymyksellä diskurssianalyysia riskiviestinnän sävystä, ei ole ollut tarkoitus lähteä viestinnän tai median tutkimukseen sanatarkasti tai lauserakenteiden perusteella. Enemmän hain yhteiskunnallista näkökulmaa, mikä mielikuva viestistä välittyy. Kuvat, jotka varmasti viestivät riskistä, jäivät pois, sillä niillä ei ollut mitään tekemistä artikkeleissa haastateltujen asiantuntijoiden viestin kanssa tai ainakaan näillä asiantuntijoilla ei ole ollut vaikutusmahdollisuutta julkaistaviin kuviin.

6.1 Aineiston kuvaus 1979

Asiantuntijoiden kirjo on ollut laaja. Sanomalehtiartikkeleissa on lähdetty hakemaan asiantuntemusta ja kommentteja monesta eri asiantuntijalähteestä ja mukaan on mahtunut myös paikallisten asukkaiden kommentteja, etenkin vuoden 1979 tapauksen kohdalla. Tämä lähtökohta asettaa oletuksen, ettei ole ehkä tiedetty kuka on se asiantuntija. Suomessa ei oltu vielä 1979 totuttu uutisoimaan omakohtaisesti öljyonnettomuuksista ja se näkyy haastateltavien määrässä. Yhteensä haastateltiin 19 eri henkilöä, joista muutamia useamman kerran

Öljyonnettomuusriski 27.2.1979 eroaa muista tapauksista siinä, että se tapahtui kaukana Suomesta Latvian rannikolla. Koko onnettomuudesta ei juuri kirjoiteta, kunnes toukokuun alussa öljylauttojen levitessä Suomen aluevesille ja kohti Ahvenanmaata. Ensimmäisinä päivinä tekstin sävy on varsin rauhallinen, suuria tuhoja Suomen rannikoille ei odoteta. Alusta asti nousevat silloisen merenkulkuhallituksen johtajat yksiksi haastatelluimmista asiantuntijoista. Asiantuntijoiden viesti kertoo riskistä ja he kehottavat kansalaisia tarkkailemaan rantoja ja lintuja. Suomen harvaan asutuilla rannikoilla paikallisten kansalaisten apu on riskitilanteissa hyvin tärkeä. (HS 3.4.1979, 2 & HS 4.5.1979, 11.)

Onnettomuusalue oli Neuvostoliittolainen ja kiistaa oli siitä, milloin Suomen viranomaisille oli lähetetty virallinen tieto öljyvudosta. Vasta, yli kuukausi onnettomuuden jälkeen onnettomuusalueesta valuneet öljylautat alkoivat saavuttaa Suomen aluevesirajaa. 27.3.1979 tiistaina merenkulkuhallitus aloitti öljyntorjuntavälineiden etsinnän ja 29.3. öljykatastrofin uhasta ilmoitettiin hallitukselle. (HS 4.5.1979, 11.) Tämä kaikki kuvaa sitä, kuinka Suomessa ei tuolloin oltu vielä varauduttu öljyonnettomuusriskeihin. Helsingin Sanomissa 5.5.1979 (s.8) todetaan, kuinka öljyä onkin paljon enemmän öljyntorjuntaa johtavat viranomaiset toivovat kansalaisten apua. Tulkitsen tätä niin, että viimeiseen asti on vältetty ympäristöonnettomuusriskin liioittelua, ei ole haluttu huolestuttaa kansaa.

Helsingin Sanomissa 6.5.1979 (3 ja 9) kerrotaan yli tuhannesta vapaaehtoisesta ja armeijan avusta öljyntorjunnassa. Riski on muuttunut todellisuudeksi. Todellisuus puhuu sen puolesta, että tämän riskin varalle ei oltu Suomessa varauduttu. Öljyntorjunnan tai öljynkeräämisen välineitä ei ollut tarpeeksi tai ollenkaan saatavilla. Kustannukset ovat suuret ja vaikutukset pitkäaikaisia mm. Ahvenanmaan turismille. Asiantuntijoiden lausunnot ovat vältteleviä ja antavat tilaa artikkelin kirjoittajil-

le lietsoa tilannetta. (HS 6.5.1979, 9) Johtavan asiantuntijan roolin tämän tapauksen ympärillä ottanut merenkulkuhallitus toteaa Helsingin Sanomille (8.5.1979, 6), että kaikki öljyntorjunnan kustannukset laskutetaan onnettomuusaluksen vakuutusyhtiöltä. Tässä artikkelissa asiantuntijan lausunnot ovat taas selviä, rajoja asettavia ja rauhoittelevat tilannetta. Seuraavina päivinä

Seuraavina päivinä 9-17.5.1979 tuuli tuo yhä tullessaan öljyä Ahvenanmaan rannoille. Merenkulku-
laitoksen väen haastattelut vähenevät ja painopiste siirtyy luonnonsuojelijoihin ja paikallisiin asuk-
kaiisiin. Kuolleet haahkat ja öljyiset pikkulinnut herättävät huolta. Suomen sisäministeriön ympäris-
tönsuojeluosasto pyytää selvityksen jolla tutkitaan öljyn vaikutus meribiologiaan. Selvityksen tar-
koitus toimia pohjana tutkimus- ja pelastusohjelmalle meribiologia tuhoja vastaan. (HS 9-
17.5.1979.) Tässä näemme selviä merkkejä ympäristötietoisuuden noususta, joka tuskin olisi alka-
nut vielä samassa laajuudessa ilman tätä öljyonnettomuutta. Tämä selvityksen aloittaminen vasta
riskin toteutumisen jälkeen vahvistaa tutkimuksen hypoteesia asiantuntijuuden puutteesta.

Viimeinen tapaustutkimuksessa mukana oleva vuoden 1979 öljyonnettomuutta käsittelevä Helsin-
gin Sanomien artikkeli ilmestyi 29.5.1979. Sen jälkeen tuli 30 päivän tauko, jota pidin rajana artik-
kelihaussa. Helsingin Sanomien artikkelit 22-29.5.1979 käsittelevät vielä pienesti lintujen öljyva-
hinkoja, joita yhä ilmenee. Asiantuntijoina näissä artikkeleissa ovat lintuyhdistysten väki ja paikal-
liset vapaaehtoiset. Päähuomio artikkeleissa on kuitenkin jo siirtynyt öljyonnettomuuden syihin ja
tulevaisuuden toimenpiteisiin vastaavien ympäristöonnettomuuksien varalta. (HS 22.-29.5.1979)

6.2 Aineiston kuvaus 1987

Vuoden 1987 onnettomuus helmikuun 6. Päivä Porvoon edustalla keräsi kaikkein eniten (25kpl)
haastateltavia artikkeleihin. Kuitenkin tämän tapauksen haastateltavat olivat keskitetympin meren-
kulun ja ympäristöalan ammattilaisia kuin vuoden 1979 tapauksessa. Haastateltavien kirjo oli vielä
monipuolinen verrattuna 2007 vuoden onnettomuusriskiin. Saman aluksen kuin vuonna 1979 (An-
tonio Gramscin) ollessa kyseessä, uutisointi Helsingin Sanomissa oli alusta alkaen laajaa. Ensim-
mäinen artikkeli ilmestyi 2 päivää onnettomuuden jälkeen, koska se tapahtui perjantaina ja viikon-
loppuna aiheesta ei ollut vielä tarkempaa tietoa saatavilla. Aluksen öljyonnettomuus mainittiin jo
ensimmäisellä aukeamalla ja siitä oli iso koko sivun juttu sivulla 8. Artikkelissa mainitaan kyseisen

aluksen kaikki turmat, joista toistaiseksi pahin vuonna 1981, ei koskettanut Suomen merialueita. Tässä ensimmäisessä artikkelissa 1987 asiantuntijoina toimivat ympäristöministeriö ja Porvoon paikallinen palopäällikkö. (HS 8.2.1987 3 ja 8.)

Seuraavana päivänä ympäristöministeriö yhä pitää tilannetta hallussa, vaikka merenkulkuhallitustakin jos haastatellaan varsinaisen onnettomuuden syyn tutkintaan liittyen. Ympäristöministeriö antaa tilannetiedotusta ja johtaa viestintää Neuvostoliittoon, joka on aluksen kotimaa. Päivän pääkirjoitus (HS 10.2.1987 2) ottaa myös kantaa aiheeseen jo pohtii miksi öljyonnettomuusriskejä ei oteta vakavasti. Nyt öljynkeräys viivästyi johtuen siitä, että Öljynkeräyskalusto oli Naantalissa ja sillä oli ongelmia matkalla Porvooseen, jonka edustalla onnettomuus tapahtui. (HS 9.2.1987 9.) Merenkulkuhallitus ottaa 10.2. suuremman asiantuntijan roolin, kun lehdessä selvitetään onnettomuuteen johtaneita syitä. Oliko kyseessä virhe Suomen merenkulunohjauksen puolelta vai onnettomuusaluksen miehistön huolimattomuudesta. Merenkulkuhallitus ottaa ohjat käsiinsä ja viestii yhden henkilön kautta, kun lehdistö on yrittänyt kysellä tapahtuneesta monilta työntekijöiltä. Helsingin sanomien toimittaja kyseenalaistaa merenkulkuhallituksen niukkaa viestintää, joka vetoaa keskeneräiseen tutkintaan. (HS 10.2.1987 7)

Eri asiantuntijoiden työnjako tuntuu olevan selkeämpi vuonna 1987 kuin vuoden 1979 sattuneessa öljyonnettomuudessa. On selvää, että Porvoon palotoimi johtaa öljynkeräystä ja –torjuntaa. Ympäristöministeriö puolestaan hoitaa kansainvälisiä suhteita Neuvostoliittoon ja merenkulkuhallitus selvittää onnettomuuden syitä ja hoitaa meriliikennettä öljyonnettomuudesta huolimatta. Heti ensimmäisestä artikkelista alkaen vuonna 1987 on selvää, että öljyonnettomuusriski ympäristölle on suuri ja se on tapahtunut aivan rannikon läheisyydessä. Artikkelien sävy ja ympäristöministeriön ottama rooli heti alkuun luo kuvan vakavasta riskitilanteesta.

11.2.1987 ympäristöministeriö ilmoittaa tehostavansa tiedotustaan suuronnettomuusriskien varalta. Ministeriö alkaa suunnitella riskiviestintää heti, kun tämän hetkinen ympäristöriski on saatu hallintaan. Ministeriö myöntää, että tällä hetkellä tieto etenkin paikallisista ympäristöriskeistä kulkee hitaasti, päivystysjärjestelmään ei ole kuitenkaan varoja. Tässäkkin öljyonnettomuudessa tiedotusvastuu oli ensimmäiseksi Porvoon suunnan viranomaisilla, joilta vastuu siirtyi seuraavana päivänä ympäristöministeriöön. (HS 11.2.1987 s.7)

Vuonna 1987 öljyntorjunta ja kerääminen viivästyvät talvisten ja tuulisten sääolosuhteiden vuoksi ja öljyntorjuntatoimet saavat enemmän huomioita kuin aiemmin. Ympäristötilasta ollaan huolissaan ja ympäristöministeriön rooli kasvaa verrattuna merenkulkuhallitukseen tilanteen jatkuessa vaikeana. Öljynkeräyksen arvioidaan jatkuvan jopa pitkälle kevääseen jäiden sulamisen jälkeiseen aikaan. (HS 12.-16.2.1987)

Vuoden 1987 öljyonnettomuuden sattuessa on jo opittu aiemmasta ja merenkululaitoksen asiantuntija muistuttaa, etteivät vuoden 1979 öljylautat, jotka levisivät Ahvenanmaan ja Tukholman rannikolle, näkyneet lentovalvonnassa. Asiantuntija muistuttaa näin öljyonnettomuusriskin mahdollisuudesta myös alueilla joista ei vielä ole tehty havaintoja tai viranomaisilmoituksia. (HS 17.2.1987 5) Riski on yhä olemassa, vaikka onnettomuus on jo tapahtunut. Tämä heijastaa sitä käsitystä riskistä, että se on aina olemassa riippumatta jo tapahtuneesta. Riskin uhka leijuu aina yllä, riski vaan voi vaihtua toisenlaiseksi. Tässä tapauksessa riski on yhä sama öljyvaarariski/ympäristöonnettomuusriski, mutta vaara ei ole ohi, se voi levitä uusille alueille. Vaikka riskiä ei sanana käytettäisi, ihmiset tunnistavat sen läsnäolon. Riski nyky maailmassa on sosiaalisesti määritelty ja siksi meille todellinen riippumatta siitä toteutuuko se. (Beck 2009 30.)

Maaliskuun alkuun 1987 tultaessa, uutisointi öljyonnettomuudesta Helsingin Sanomissa ei ole enää jokapäiväistä. Ohuita öljylauttoja ajelehtii yhä rannikolla ja asiantuntijat ovat huolissaan Helsingin rannoista, mikäli tuuli kääntyy. 3.3.1987 asiantuntija ja viranomaisvastuu onnettomuuden seurannasta siirtyy ympäristöministeriöstä vesi- ja ympäristöhallitukselle. (HS 4.3.1987) Vuoden 1987 öljyonnettomuus uutisointi hiipuu enemmän yllättäen kuin muissa tapauksissa. Tämä on se eniten uutisoitu tapaus ja se katoaa nopeasti julkisuudesta. Keskustelu öljyonnettomuusriskeistä varmasti jatkuu asiantuntijatahojen puolella, mutta laajemmasta päivittäisestä keskustelusta se katoaa.

6.3 Aineiston kuvaus 2007

Ensimmäinen tätä tapausta koskeva artikkeli Helsingin Sanomissa on julkaistu lauantaina 10.2.2007. Ensimmäisellä aukeamalla on suuri kuva kallistuneesta aluksesta ja iso otsikko: ”ÖLJYVAARA”. Otsikko saa öljyonnettomuusriskin varmasti ihmisten mieliin, vaikka jo kuvan alla alaotsikko kertoo, että öljyturmalta vältyttiin. Toistaiseksi. Tietenkin riski on yhä olemassa, sillä öljyn-

kuljetusalus on ajanut karille ja sitä ei ole vielä tarkistettu vahinkojen varalta. Viesti sivun 5. varsinaisessa artikkelissa on rauhoittava. Asiantuntijat mm. merenkulkulaitokselta eivät kiistä riskiä, mutta eivät tee tilanteesta johtopäätöksiä ilman faktoja. Aluksesta ei ole vielä vuotanut öljyä mereen, mutta alus on yhä merellä ankkuroituna.

Öljyonnettomuusriskiä lietsoo Suomen ympäristökeskuksen³ huoli öljyntorjunta-alusten valmiudesta. SYKE johtaisi öljyntorjuntaa, mikäli öljyonnettomuus tapahtuu. (HS 10.2.2007 s.3, 5.) On huojentavaa, että artikkeli tuo esiin asiantuntijoiden mainitsemat faktat tilanteesta, hätää ei ole ja valmistelut onnettomuuden ja mahdollisen vahingon varalle ovat käynnissä. Otsikolla haetaan huomiota ja aihe halutaan nostaa kaikkien huulille, mutta journalisti on osannut myös kuunnella haastateltaviaan. Toki tämä saa hieman miettimään sitä faktaa, että monet lukevat uutisista vain otsikot. Näin tästäkin tapauksesta voi saada todellisuudesta hyvinkin poikkeavan kuvan. Suuri on journalistin valta ja vastuu ja tärkeä on yleisön medialukutaito tällaisissa tapauksissa.

Artikkelit ovat huomattavasti lyhyempiä nyt öljytankkerin onnettomuuden jälkeen, kun kyse ei kuitenkaan toistaiseksi ole kuin öljyonnettomuusriskistä. 11.-13 päivä helmikuuta 2007 kirjoitetaan aluksen siirtymisestä korjattavaksi Suomeen. Sukeltajat ovat tutkineet alusta öljyvuotojen varalta ja ympäristökeskuksena asiantuntijat seuraavat ja kommentoivat tapahtumia. 14.2.2007 onnettomuuden syy alkaa selvitä erehdykseksi ja merenkulkulaitoksen johtaja ja ympäristökeskuksen tarkastaja molemmat hämmästelevät aluksen onnettomuusilmoituksen hitautta. Mikäli ilmoitus onnettomuudesta saadaan myöhään ja öljyvuoto on tapahtunut, on torjuntatoimilla jo kiire ja kaikkea ei enää voida tehdä. (HS 11.-14.2.2007.)

Seuraavina päivinä julkaistaan vain pikku-uutiset, joista 16.2.2007 teksti on lainattu STT:ltä⁴. Uutisissa kerrotaan, kuinka alus on saapunut Porvooseen ja aluksen lasti on tyhjennetty Nesteen Porvoon jalostamon säiliöihin. (HS 15.-16.2.2007.) Helsingin Sanomissa 17.2.2007 merenkulkulaitoksen johtaja toteaa aluksen merikelpoiseksi ilman lastia ja alus pääsee lähtemään kohti telakkaa Keski-Eurooppaan. Samana päivänä pääkirjoitustoimittaja pohtii öljyntorjuntaa merkintöjä palstalla Helsingin Sanomissa, mutta muutoin tämä on tämän tapauksen käsittelyn viimeinen päivä lehdessä. Maaliskuun alussa 30 päivän tutkimusaineiston aikarajan sisällä nousee vielä keskusteluun ja otsikoihin öljyntorjuntakeskuksen rakentaminen ja öljyntorjuntalaivaston valmiustila. Tämä ei kuiten-

³ SYKE on valtion tutkimus ja asiantuntijalaitos ja perustettu vuonna 1995 (SYKE B&C 2017).

⁴ STT on Suomen Tieto Toimisto

kaan enää liity tapaukseen, mutta huomion arvoista se on siksi, että helmikuun 2007 öljyonnettomuusriskin suuri mahdollisuus nosti sen otsikoihin. (HS 17.2.2007)

Asiantuntijat saivat äänensä kuuluviin ja onnistuneella riskiviestinnällään tästä läheltä piti tilanteesta, he saivat aikaan yhteiskunnallista liikehdintää. Riskiviestintä parhaimmillaan pienentää riskin mahdollisuutta ja tämä tuorein käsiteltävä tapaus tuntuu siinä onnistuneen. Viimeinen tapaus myös osoittaa, että pelkällä riskin uhalla on uutisarvoa. Otsikot ja sanamuodot tulevat artikkelin kirjoittajalta ja intressit hänen taustallaan vaikuttavat, mutta paljon on painoa haastateltujen asiantuntijoiden viestillä.

Tämä tapauksen artikkeleissa vain 7 eri henkilöä on haastateltu. Vuoden 2007 öljyonnettomuusriskin uutisoinnissa on isoja eroja aiempiin vuosiin, mutta myös paljon samaa. Viesti on ehkä selkeämpi ja on paremmin tiedossa ketkä ovat kyseisen alan laitokset ja asiantuntijat. Myös proaktiivinen riskiviestintä on jo käytössä ja ympäristöalan asiantuntijatahot ovat itse yhteydessä lehdistöön ympäristöriskin uhatessa. Asiantuntijoilla on myös omia kanavia tiedottaa mahdollisista riskeistä. Mielenkiintoista on myös Suomen ympäristökeskuksen suuri rooli vuonna 2007. Aiempina vuosina mm. 1987 jopa ympäristöministeri otti kantaa tapaukseen sanomalehdessä, mutta SYKE:n perustamisen jälkeen 1995 asiantuntijat löytyvät sieltä yhden organisaation alta (SYKE B).

Tämä kohta aineiston käsittelyssä herätti pohtimaan sitä, että onko tehokkuus kuitenkin mikään itseisarvo? Mikäli ympäristöriski, tässä tapauksessa öljyonnettomuus Itämerellä uhkaa niin toki nopea reagointi ja valmius on hyvästä. Sanomalehden kautta välittyvä riskiviestintä lukijoille ja suurelle yleisölle on kuitenkin jotain aivan muuta. Sanomalehti artikkelin tulisi tarjota jotain muutakin kuin tehokas viesti, jonka lukija todennäköisesti saa myös jotain muuta kanavaa pitkin. Sanomalehden artikkelin oletetaan pureutuvan ympäristöongelman kaikkiin puoliin ja tarjoavan lukijalle monipuolisen ja monitieteiden kuvauksen onnettomuusriskistä.

6.4 Asiantuntijat Itämeren öljyonnettomuusriskitapauksissa

Taulukko ja kuvio (s.43), sekä niissä esiintyvät luvut on kerätty Helsingin Sanomien artikkeleista, joita käytin aineistona. Olen tehnyt taulukon ja kuvion havainnollistamaan sanallisesti vaikeasti

selitettävää suurta määrää tietoa. Tämä tieto kuitenkin oleellisesti liittyy tutkimustuloksiin, analyysiin ja johtopäätöksiin. Haluan tuoda esille, että taulukon tarkoitus on luoda käsitys, kuinka olen jaotellut asiantuntijat tiettyihin tahoihin ja niiden esiintyvyys eri vuosina. Tein taulukon alkuun vain aineistoa analysoidessa itseäni varten, mutta ymmärsin kirjoittaessani, että tätä olisi ollut vaikea esittää kirjallisena, paitsi listojen muodossa, joka ei ole kovin kuvaavaa. En halua taulukkoa ajattel-tavan vain kvantitatiivista tietoa tuovana tutkimuksen lisänä, sillä se ei välttämättä anna lisäarvoa laadulliselle tutkimukselle ja tekstintutkimukselle (Silverman 1993, 152-53). Tässä tutkimuksessa taulukko ja kuvio tukevat laadullisen analyysin tulosta, jolloin niiden käyttö on erittäin hyödyllistä myös lukijan puolesta. Ne eivät tarjoavat suuren määrän tietoa helpossa muodossa.

Listasin taulukkoon 1. kaikki eri tahot, joita Helsingin Sanomien artikkeleissa oli käytetty asiantun-tijälähteinä. Asiantuntijälähteeksi olen lukenut mukaan henkilöt joiden haastatteluihin tai joilta läh-töisin olevaan tietoon viitataan artikkeleissa. Eniten haastateltavia oli vuonna 1979, yhteensä 45 kappaletta. Tässä joukossa siis samaa henkilöä on voitu haastatella useita kertoja eri artikkeleita varten ja eri henkilöitä on 19. Vuonna 1987 eri henkilöitä oli 25, mutta haastatteluja ja viittauksia heihin on vähemmän kuin vuonna 1979. Suurin osa haastateltavista olivat eri alojen asiantuntijoita, joista suurimpina ryhmänä esiin nousevat merenkulkulaitos, alueellinen ympäristönsuojelu ja meri-vartiosto. Alueellinen ympäristönsuojelu pitää sisällään niin Suomen luonnonsuojeluliiton toimijoi-ta, kuin myös alueen oman hallinnon toimijoita. Kaikista näistä ryhmistä on vuosien aikana haasta-teltu useita eri henkilöitä eri tehtävistä, joita en taulukossa erittele tarkemmin. Tarkempi lista kaikis-ta artikkeleissa käytetyistä eri haastateltavista ja asiantuntijälähteistä löytyy liitteestä 1.

Toisia henkilöitä on haastateltu useammin, mutta näyttää olleen enemmän sääntö kuin poikkeus, että samoja ihmisiä ei useinkaan tavoitettu peräkkäisinä päivinä vastaamaan lehdistölle. Tällä ei ole merkitystä niin kauan kuin asiantuntijataho pysyy samana. Kuvioon 1. Olen merkinnyt harmaalla muut haastateltavat, joita en laske ympäristöalan ammattilaisiksi, sillä heiltä ei vaadita minkään alan koulutusta vaan he ovat valikoituneet haastateltaviksi muutoin. Tässä on yksi vaihe tutkimuksessa jonka voi saattaa kyseenalaiseksi. Millä perusteella määrittelen ammattilaisen? Olen käyttänyt mää-ritelmänä sitä, että haastateltavalla henkilöllä on työnsä kautta yhteys tapaukseen ja riskinhallintaan sekä sen että he ovat nousseet esille artikkeleissa. Olen mm. poislukenuit öljy-yhtiön tiedottajan, sillä häneltä oli saatu kommentti vain yhteen artikkeliin ja sillä ei ollut vaikutusta riskiviestintään.

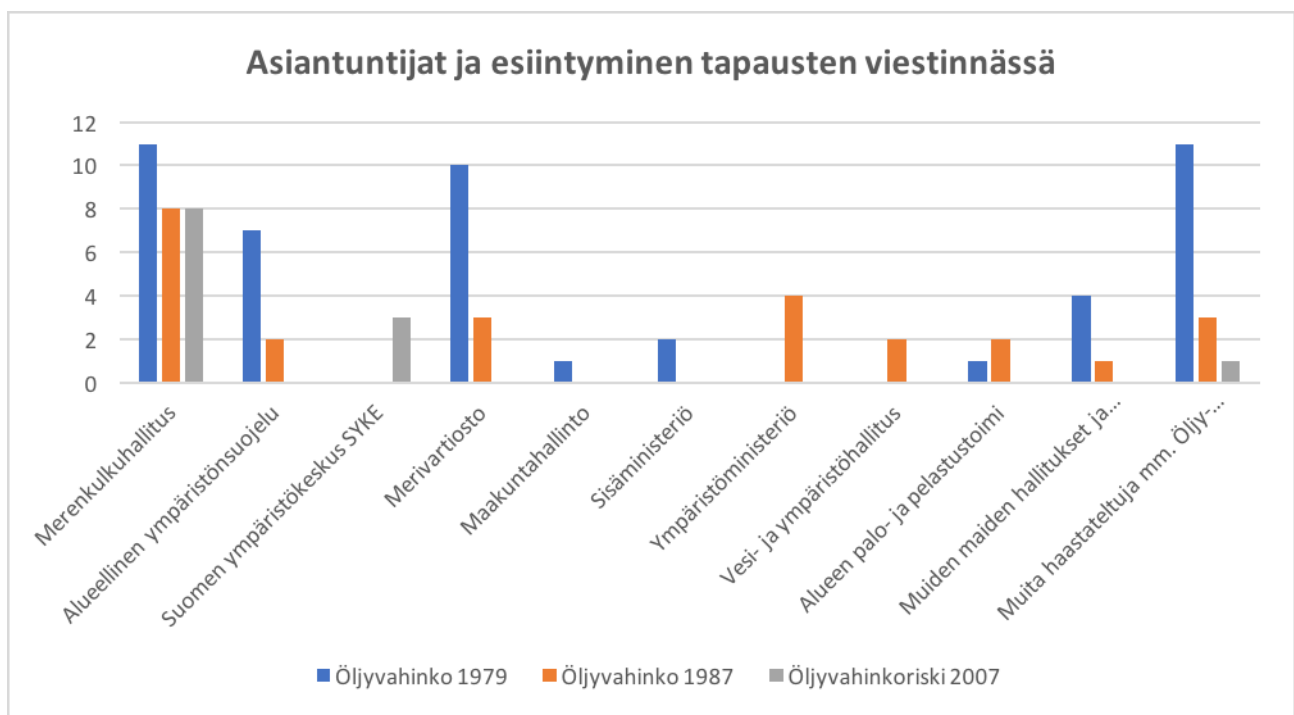
Taulukko 1.

Asiantuntijat ja esiintyminen viestinnässä

	Öljyvahinko 1979	Öljyvahinko 1987	Öljyvahinkoriski 2007	
Asiantuntija mainittu	29 artikkelia	36 artikkelia	9 artikkelia	Yhteensä
Merenkulkuhallitus	11	8	8	27
Alueellinen ympäristönsuojelu	7	2		9
Suomen ympäristökeskus SYKE			3	3
Merivartiosto	10	3		13
Maakuntahallinto	1			1
Sisäministeriö	2			2
Ympäristöministeriö		4		4
Vesi- ja ympäristöhallitus		2		2
Alueen palo- ja pelastustoimi	1	2		3
Muita haastateltuja mm. Muiden maiden johto, alueen asukkaat ja luontoharrastajat, vapaaehtoiset öljyntorjujat, Öljy-yhtiön tiedottaja	15	4	1	20
Eri haastateltavia yhteensä* (samaa henkilöä voitu haastatella useasti)	19	25	7	

Taulukko on koottu aineistosta.

Kuvio 1.

Kuvio on muodostettu aineistosta.

Öljonnettomuusriskistä puhuttaessa, asiantuntija ei kuitenkaan aina ole ympäristöalan asiantuntija vaan skaala on laaja. Tämän tutkimuksen aineiston ja aiheen asiantuntijoita ovat niin ympäristöpolitiikan ammattilaiset, merenkulun ammattilaiset, luonnonsuojelijat kuin myös pelastusalan ammattilaiset. Vaikka aihe on hyvin spesifi kuten öljyonnettomuusriski Itämerellä, niin tutkimuksen tulos on hyvä muistutus siitä, että asiantuntijoita voi silti olla melkoinen määrä ja heitä tarvitaan eri aloilta. Tässä tutkimuksessa oletin hieman itsekin asiantuntijoiden rajautuvan tarkemmin ympäristöministeriöön ja luonnonsuojeluliikkeisiin, kun melkeinpä suurimman roolin ottaakin merenkululaitos. Suuresti esillä on myös merivartiosto.

Saaristo kirjoittaa myös, että ympäristökysymyksissä asiantuntijataho ajaa usein valtion hallinnon näkökulmaa ja henkilöiden omat mielipiteet jäävät taustalle, kun taas luonnonsuojeluliikkeiden edustajilla sana on vapaampi. Molemmilla viestijöillä voi olla sama tiedetausta, mutta hallinnon edustajana tulee taustatahon vaikutus voimakkaampana esille. Ympäristökysymyksissä asiantuntijuus on vielä häilyvämpää kuin monilla muilla aloilla. Tietty virka ja koulutus eivät täysin hakkaa vuosikausien kokemusta. Ympäristöasiantuntijuus on kommunikatiivista, eli joku viestii koko ajan jollekin. Asiantuntijan tulee jakaa se minkä hän tietää ja ottaa vastaan tietoa. Ympäristövirkamiesten haastattelut kertovat, että ilman kommunikaatioyhteyttä asiantuntijatieto jää irralliseksi ja käsittelemättömäksi. (Saaristo 2000, 116-117 ja 120-121.)

Aineisto peilaa Saariston yllä kirjoittamaa kuvaa asiantuntijatahojen välisestä epäarvoisuudesta viestinnässä. Suuren roolin saa ympäristöministeriö, merenkulkuhallitus ja myöhemmin vielä Suomen ympäristökeskus SYKE. Muitakin asiantuntijoiksi luettavia henkilöitä haastatellaan, mutta suurin painoarvo on operaatiota johtavilla tahoilla ja heidän viestinsä tulee paremmin läpi. Heidän haastattelunsa saavat enemmän palstatilaa ja otsikoita. Toki heillä tulisikin olla laajin käsitys koko onnettomuusriskitilanteesta, mutta se ei tee heistä sen parempia asiantuntijoita kuin pienemmän kokonaisuuden asiantuntijoista.

Eritoten aineistosta paljastuu, kuinka vuosi vuodelta eri asiantuntijatahojen viestit pääsevät vähemmän artikkelien kautta julkisuuteen. Vuonna 1979 on käytetty enemmän eri alojen asiantuntijoita kuin myöhemminä vuosina. Toki on mahdollista, että etenkin vuonna 2007 nämä eri asiantuntijat löytyvät yhdestä paikasta mm. Suomen ympäristökeskuksesta, josta on haastateltu useita eri henkilöitä. Kuitenkin öljyonnettomuusriskeistä puhuttaessa on yleensä kyse nimenomaan ympäristöris-

keistä ja siitä herää kysymys, minne on kadonnut alueellinen luonnonsuojelu 2000-luvulla? Tähän aineisto ei tarjoa suoraa vastausta vaan jättää tilaa tutkijan tulkinnalle. Ottaen huomioon luonnonsuojelun herättämän yhteiskunnallisen keskustelun, ei voi kuin hämmästellä miksi ei ole yhtään kommenttia edes yleisönosastolla vuonna 2007 öljyonnettomuusriskin tiimoilta. Toki sanomalehtiartikkeliin päätyvät asiantuntijat ja haastateltavat on valinnut journalisti, joka ei ole halunnut ottaa mukaan tai kokenut tarpeelliseksi ottaa mukaan luonnonsuojelun näkökulmaa. Tämä on voinut olla tarkoituksellinen pois rajaaminen, jotta onnettomuusriskiä ei lähdetä lietsomaan liikaa, josta luonnonsuojelijoita toisinaan syytetään. Toisaalta taas asiaa voi katsoa ammattitaidottomuutena, jossa ei kateta kaikkia näkökulmia artikkelin kohteeseen.

6.5 Asiantuntijaviestinnän analyysi

Aloitin viestinnän sisällönanalyysin yllä todettujen asiantuntijatahojen jaolla. Ei ollut tarkoitus perehtyä kenenkään henkilökohtaisiin näkemyksiin vaan paremminkin keskittyä eri tahojen sanomaan. Näin aineisto antaa verrata riskiviestin sanomaa eri tahojen välillä ja myös viestin yksimielisyyttä tahojen sisällä ja niiden välillä. Nostin esiin jopa kysymyksen viestin luotettavuudesta. Kerroiko eri asiantuntijatahojen viestin samansuuntainen sanoma luotettavuudesta vai onko kyseessä mm. sanomalehden taustatahojen tai yhteiskunnallisten instituutioiden vaikutus ja tavoite ohjailla yleistä keskustelua. Sisällönerittelystä on hyvä lähteä liikkeelle sen tulisi tuottaa todennettavissa oleva tulos aineistosta. (Fiske 1996, 178-180.)

Yhteensä 59 artikkelissa kaikista 73 artikkelista viitataan asiantuntijahaastatteluun tai asiantuntijataholta saatuun tietoon. Lopuissa artikkeleissa teksti on yleistahoista tilannekuvausta ilman asiantuntijalausuntoja tai viitteitä. Vuonna 1987 yhtä artikkelia lukuun ottamatta, käytetään asiantuntijalähteitä ja 2007 myös 7 artikkelissa yhdeksästä. Vuonna 1979 joukossa on mukana eniten artikkeleita (9/29), joissa asiantuntijalähteisiin ei ole viitattu suoraan tai on haastateltu vain alueen asukkaita tai kalastajia. Kaikkina vuosina artikkeleissa on käytetty hyvin vähän suoria lainauksia. Enemmän on kirjoitettu ammattilaisten havainnoista yleisellä tasolla. 1979 artikkeleissa suurimman roolin ottaa merenkulkuhallitus ja merivartiosto. Artikkelit kuvaavat näiden asiantuntijoiden arvioita öljynlevinneisyydestä ja torjunnan onnistumisesta. Molempina vuosina asiantuntijat perustavat kantansa varsinaisiin havaintoihin mereltä heidän oman tahonsa puolesta. Toki talvinen sää, jäälautat ja

tuuli saavat ammattilaisetkin tekemään arvioita. Sään suhteen kukaan ei voi esittää varmoja ennusteita. (HS 3.-29.5.1979; HS 8.2.-5.3.1987; HS 10.-17.2.2007.)

Niin merenkulkuhallitus, kuin myös ympäristöministeriö ovat vuonna 1987 lausunnoissaan hyvin toteavia. Kerrotaan ne faktat, joiden oikeudellisuudesta ollaan itse varmoja. Merenkululaitos ei kommentoi öljyntorjuntaa tai onnettomuuden kustannuksia. Ympäristöministeriö nimenomaan ottaa 1987 alusta alkaen kantaa öljyonnettomuudesta aiheutuviin kustannuksiin. Tämä on yksi harvoja asioita, joka on pysynyt hyvin ennallaan vuodesta 1979 vuoteen 2007. Jokainen asiantuntija omissa lausunnoissaan ja ainakin Helsingin Sanomissa julkaistuissa kommentteissa on pysynyt niin sanotusti omalla tontillaan. Merenkulkuhallituksen ja laitoksen väki on kuvannut ja pohtinut turman syitä ja valvonut merialuetta ja kertonut havaintojensa perusteella öljylauttojen leviämisestä. Ympäristöministeriö on luonut kuvaa koko tilanteesta niin onnettomuuden syystä, öljyntorjunnan vaiheista, ympäristöongelmista, taloudellisesta tilanteesta ja jopa vaikutuksista kansainväliseen politiikkaan. Alueellinen pelastustoimi on keskittynyt öljyntorjuntaan, sen etenemiseen ja opastamaan kansalaisia toimimaan ko. tilanteissa. (HS 3.-29.5.1979; HS 8.2.-5.3.1987; HS 10.-17.2.2007.)

Kaikista kolmesta tapauksesta on saatu sanomalehdissä revittyä isoja otsikoita ja ne ovat olleet ensimmäisen aukeaman juttuja.

”Öljymöykkyjä ajautuu kilometrien leveydeltä Ahvenmaan saarille” (HS 3.5.1979, s.3)

”Antonio Gramscin öljyvuot suurimpia rannikkovesillämme” (HS 8.2.1987, s.3)

”ÖLJYVAARA

SUOMENLAHDELLA TAAS HAVERI” (HS 10.2.2007, s-3)

Tärkeitä kaikki. Yhteistä kaikilla on riskin viestintä. Sanavalinnoilla ja vuonna 2007 jopa isoilla kirjaimilla halutaan korostaa riskitilannetta. Yhteistä kaikilla on myös se, että asiantuntijoiden riskiviesti syvemmällä artikkeleissa on paljon maltillisempi. Ihmisiltä pyydetään havaintoja, tilannetta arvioidaan, puhutaan riskistä, mutta tilanteita ei lietsota. Tilanteen uutisarvoa pitää yllä journalistit muodostamalla oman isomman kuvan tapauksista, joka heidän tuki tuleeki luoda. Asiantuntijoiden kommentit ja tiedot ovat journalistin lähdeaineistoa, joiden ympärille he rakentavat tilannekuvan joka sanomalehden kautta meille välittyy. (Suhonen 1994, 76-77.)

6.6 Riskiviestinnän sanoma

Pohdin tarkkaan riskin määrittelyä, jota Beck myös tekee kirjassaan *World at Risk* (2009) enemmän kuin muissa julkaisuissaan. Beck pohtii kuka tai mikä määrittelee riskin, sillä se on olemassa meistä riippumatta. Riski on kuitenkin jotain epätodellista, sillä se on jotain mitä voi tapahtua tai olla tapahtumatta. Mielestäni öljyonnettomuusriskit ovat mainio esimerkki siitä kuinka todellisia ja todellisuuden vaikuttavia etenkin ympäristöriskit voivat olla ihmisille, vaikka riski ei toteutuisi. Öljyonnettomuusriskin mahdollisuus vaikuttaa ihmisten työtehtäviin, riski on näille ihmisille hyvin todellinen, vaikka se ei toteutuisi. Toteutuessaan riski muuttuu todeksi laajemmalle yleisölle ja ympäristölle. Tämä näkökulma puoltaa riskin sosiaalista ja yhteiskunnallista konstruktiota, jossa riski on todellinen vain ihmisille. Luonnolle riski on tosi vasta toteutuessaan, ennen onnettomuutta riskillä ei ole juuri ympäristövaikutuksia. Ympäristöriski on kuitenkin todellinen ihmiselle jo ennen toteutumista, koska ihminen on usein riippuvainen ympäristöstään mm. ruuan vuoksi. (Beck 2009; Kamppinen & Raivola 1995, 44-48.)

Riskin yleinen olemus on negatiivinen, vaikka se voi olla olemassa hyvästäkin syystä. Ympäristöongelmien kannalta riskin olemus on molempia, positiivinen ja negatiivinen. Negatiivinen, sillä riski toteutuessaan tuhoaa luontoa ja aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia. Positiivinen, riski olemassaolollaan voi mm. nousta julkisuuteen ja vaikuttaa ennaltaehkäisevästi riskin toteutumismahdollisuuksiin. (Levitas 2004, 200.) Yleiseen käsitykseen riskistä vaikuttaa myös se, että kuinka paljon se vaikuttaa meihin henkilökohtaisesti. Ilman henkilökohtaista vaikutusta riskiä, sen arvoa ja vaikutusta voi olla vaikea käsittää. Tämä on juuri ympäristöriskin kohdalla kuvaava ajatus. (English 2004, 125.)

Ympäristöriskiä ei helposti ajatella Suomessa omakohtaisesti vaan muualla tapahtuvaksi. Tätä ajatusta voi soveltaa myös öljyonnettomuusriskiin Itämerellä. Harvoille meistä se on henkilökohtaisesti näkyvä, jollei satu olemaan rannikon asukas. Helsingin Sanomat tavoittaa erityisen rannikkoseudun ihmiset ja on näin ollen tehokas riskiviestinnän keino. Paikalliset ovat jopa päässeet osallistumaan riskiviestintään. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa 7.5.1979 (s.9) paikalliset asukkaat pääsivät kertomaan omia havaintojaan öljyonnettomuudesta ja öljyntorjunnasta Ahvenanmaan rannikolla.

Asiantuntijat haluavat ympäristöriskiviestinnällä siis pienentää riskin todennäköisyyttä ja riskin

toteutuessa riskin vaikutusta ympäristöön ja ihmisiin (Jokinen, Kamppinen & Raivola 1995, 163-169). Varotoimenpiteet mm. öljyonnettomuuksissa voivat estää koko onnettomuuden, jolla on kauaskantoiset vaikutukset jopa kansantalouteen. Asiantuntijat voivat myös riskin toteutumisen jälkeen vaikuttaa tilanteeseen riskiviestinnällä. He voivat oikeanlaisella viestinnällä pienentää mahdollisia vaikutuksia, hankkia lisää tietoa tilanteen hallitsemiseksi ja vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen mm. lehdistön kautta.

Aineistoon kuuluvissa Helsingin Sanomien artikkeleissa asiantuntijat esiintyivät hyvin riskitietoisesti. 1987 ja 2007 toimintamallit ja vetovastuut eri asiantuntijatahoilla olivat selvemmat kuin vuonna 1979. Öljyonnettomuusriskiviestintä oli johdonmukaista ja ammattimaista, luoden artikkeleiden kautta kuvan yleisölle, että tilanne on hallinnassa. Huolimatta talvisten sääolosuhteiden tuomasta lisäjännityksestä vuonna 1987 toiminta on ollut koordinoitua tapauksen kokoon nähden. Vuoden 1979 onnettomuus levisi Ahvenanmaan rannikolle, vastoin aiempia odotuksia ja ympäristöriski oli suuri, koska asiantuntijat eivät etukäteen olleet tähän varautuneet. Nopeasti asiantuntijoiden riskiviestintä sanomalehtiartikkelit mukaan lukien tavoitti myös kansalaiset, joita ilman katastrofi olisi ollut suurempi.

Mielestäni on huomioitava myös journalistin etiikka ja muutokset viestinnän rakenteissa eri vuosikymmeninä. Vaikka en tutkimuksessani arvioi kirjoittajan kontekstia tai sidonnaisuuksia, on ne otettava huomioon tutkimuksen luotettavuutta ajatellen. Journalistin ohjeet ja eettiset säännöt ovat muuttuneet yllättävän paljon viimeisen sadan vuoden aikana. Ensin ohjeet tavallaan tiukentuivat, vaadittiin faktoille pohjaa, lähteet esiin ja avoimuutta ja yleistä etua tuli valvoa. Toivottiin, että journalisti huomioi ihmisoikeudet, demokratian ja jopa ympäristöarvot tulivat mukaan ohjeisiin 1992. 2000-luvulla on kuitenkin menty toiseen suuntaan ja aiemmin mainitut arvot on poistuneet journalistin ohjeista. Journalistin julkaisemat uutiset voivat olla julkaistu kevyelläkin aineistolla ja tiedon oikeellisuutta ei enää korosteta. (Mäntylä 2008, 191-193.)

Tutkimuksen aihe asiantuntijuuden rinnalla oli siis riskiviestintä ja aineisto, jossa on mukana toteutuneita riskejä sekä riskin uhka, tekee siitä luotettavampaa ja monipuolisempaa. Kaikki tapaukset ovat keskenään kovin erilaisia jo sen perusteella missä ne ovat tapahtuneet tai olleet vaarassa tapahtua. Yllättäen paljon yhteistä löytyi vuoden 1979 ja vuoden 2007 tapauksista. Aiemmassa on kyse yhdestä suurimmista öljyonnettomuuksista ja toisessa tapauksessa onnettomuus jäi toteutumatta.

Asiantuntijaviestintää noissa kahdessa tapauksessa yhdisti kuitenkin niitä. Vuonna 1979 öljyonnettomuus tapahtui kaukana Latvian rannikolla ja alkuun asiantuntijoiden riskiviestintä oli varovaista, kuten myös vuoden 2007 tapauksen kohdalla. Vasta myöhemmin 1979 viestintä muuttui, kun riski kävi toteen ja öljyonnettomuus kosketti Ahvenanmaan rannikkoa.

7 TUTKIMUKSEN HAASTEET

Tutkimuksen haasteina on aina aineiston luotettavuuden arviointi ja laadullisen tutkimuksen ollessa kyseessä, tutkijan objektiivisuus ja ennakoasenteet. On usein vaikeaa tutkia laadullista aineistoa objektiivisesti, eikä etsien tukea omille olettamuksilleen. Laadullista aineistoa tulisi haastaa, pohtia ja kyseenalaistaa monesta eri näkökulmasta. Olen tässä tutkimuksessa soveltanut Silvermanin oppeja ja siten, että olen koonnut aineistosta dataa myös kvantitatiivisessa muodossa. Olen erittäin tyytyväinen, että aineisto on useiden artikkelien myötä mahdollistanut määrällisen datan keräämisen. Kvantitatiivinen tutkimus antaa selvän viestin muutoksesta näiden tapausten kohdalla. Sama muutos näkyy teksteissä. (1993, 144-155.)

Saadakseni kvantitatiivista dataa, olen yhdistänyt asiantuntijat eri taustatahojen mukaan saadakseni asiantuntijaryhmät vertailtaviksi ja laskettaviksi. Tätä tehdään yleisesti myös antropologiassa. Tärkeää on, että asiaa katsotaan tarpeeksi kaukaa, jotta tutkija voi yhdistää mm. asiantuntijat, viestinnän keinot havainnollistaviksi kokonaisuuksiksi. Näin havaintoja tiivistämällä saadaan tutkimuksesta kiinnostavia variantteja, joilla voidaan peilata yksilöitä yhdistäviä tekijöitä. (Alasuutari 1999, 40-44.) Haastavaa on osata katsoa aineistoa objektiivisesti vielä satojen tuntien tutkimuksen jälkeen johtopäätöksiä luodessa.

On haasteelliseksi olla yleistämättä tutkimuksen tuloksia yhtään pidemmälle. Helposti vakaan datan siivittämänä peilaa tutkimuksen tuloksia laajemmin ympäristöviestintään, vaikka aineisto koskee vain näitä kolmea tapausta. Toki vertailua voi tehdä muiden aiheiden kanssa jollain tasolla, mutta tämä tutkimus itsessään kertoo vain näistä kolmesta tapauksesta ja viestinnästä niiden ympärillä. Tutkimuksen tuloksessa heijastuu yhteiskunnan ympäristötietoisuuden kasvu, asiantuntijuuden muutos, journalistiikan muutos ja jopa yhteiskunnan muutos. Se teki tutkimuksesta erittäin mielenkiintoista yhteiskuntapolitiikan tutkijan silmiin.

Sanomalehti aineistoa käytettäessä on yleensä hyvä huomioida myös lähteen mahdolliset poliittiset ja taloudelliset kytkennät. Jopa hieman yllättäen journalistin säännöt ovat löysentyneet ja mm. lehden omistajan painostus ja taloudelliset tavoitteet voivat näkyä enemmän. Journalisteja voidaan vaatia julkaisemaan artikkeli keveämmin perustein ja lähteitä sen kummemmin julkaisematta, jos se on yhteiskunnallisen tai yleisen edun mukaista. (Mäntylä 2008 180-206.)

Arvioin Helsingin Sanomat melko luotettavaksi öljyonnettomuusriskien uutisoinnin suhteen. Helsingin Sanomat omistaa Sanoma konserni, jossa valtio tai muu öljyonnettomuuksiin kiinteästi reagoiva taho ei ole pääomistajana (Sanoma konserni). Helsingin Sanomat ja monet muut sanomalehdet olivat 1970-luvulla vielä merkittävän poliittisen painostuksen alla verrattuna nykytilanteeseen.

Tutkimuksen luotettavuutta tukee lähdeaineisto joka kerätty teoreettisen viitekehyksen kannalta, ei tutkimustuloksia varten. Kaikki käsiteltävät tapaukset ovat vuosien takaa historiasta, joten tutkijan tämänhetkinen aikakausi ei pääse vaikuttamaan liikaa. Vaikka vuoden 2007 tapaus on itselle ajallisesti läheisin, ei siihen aineiston perusteella ole syntynyt erityistä yhteyttä joka vaarantaisi tutkimuksen riippumattomuuden. Halusin ehdottomasti käsitellä kaikkia tapauksia myös yksittäin, sillä näin suurilla ajallisilla eroilla kaikki ovat itsessään merkittäviä ja kuvaavat tuon ajan riskiviestintää ja listaavat silloiset asiantuntijat. Käytin analyysiä varten Tapaustutkimuksen taito (2007) –kirjassa mainittuja kysymyksiä, jotta pysyin analyyttisellä tiellä noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä. (Raento 2007, 254-255.)

7.1 Monitieteisyys

Ympäristöasioiden ja viestinnän ollessa kyseessä odotin koko tutkimukseni ja aineistoni olevan alusta loppuun monitieteistä. Kuitenkin vähän yllättäen vasta aineistoa analysoidessani huomasin uuden suuren eroavaisuuden 1979 ja 2007 välillä. Vuonna 1979 faktapohjaisissa haastatteluissa öljyonnettomuudesta kysymykset kohdistuivat lähes yksinomaan merenkulkuhallitukselle, mutta kuitenkin artikkeleissa haastateltiin laajimmin myös muita tahoja. Ennako-oletuksestani poiketen se, että haastateltavien tahojen ja asiantuntijoiden määrä on vähentynyt, ei välttämättä kerrokaan ympäristötietoisuuden lisääntymisestä vaan se voi olla myös merkki saatavilla olevan tiedon yksipuolistumisesta.

Tämä oivallus pakotti minut käymään aineiston läpi uudesta näkökulmasta. Löysin yhä samat kvantitatiiviset määreet ja asiantuntijajoukon. Heidän viestintänsä on ammattimaista, mutta ymmärrän nyt, että tieto vuoden 2007 artikkeleissa on yksipuolisempaa. Huomasin aineiston tukevan löydöstäni ja olevan alkuperäistä hypoteesia vastaan. Oletukseni oli, että aiemmin käytettyjen asiantuntijoiden ja haastateltavien suuri määrä kertoi journalistien kyvyttömyydestä löytää oikeat asiantunti-

jat.

Journalistit eivät aiemmin odottaneet viestintää vain valtiolta ja virallisilta tahoilta vaan kääntyivät myös järjestöjen ja paikallisten eri alojen asiantuntijoiden puoleen. Näin vuosien 1979 ja 1987 riskiviestintä ja uutisointi Helsingin sanomien puolelta oli monialaista ja lukijoille informatiivisempaa. Vuonna 2007 kaikki on säänneltympää ja tehokkaampaa. Riskiviestintä öljyonnettomuusriskeistä on 2007 keskitetty tietyille tahoille, joiden asiantuntijoilta tieto tulee suoraan journalistille. Tämä analyysi tuo uutta tietoa journalistien toiminnasta, mutta yhteiskunnan sääntelystä ja avaa ovia uudelle lisätutkimukselle.

Välttelin myös sosiologista puolta tutkimuksessa, koska se on itselle vieras. Huomaan kuitenkin aineistoa joku kulmalta pohtien, että se tarjoaa myös paljon mahdollisuuksia sosiologiselle tulkinnalle. Riskikäsitteiden osalta sivuutan sosiologian teorian, mutta asiantuntijuuden pohjalta se on huomioitava. Eri asiantuntijatahot ja niiden luokittelu ovat myös sosiologian tutkimusta. Kun pohditaan asiantuntijoita, arvioidaan heidän tehtäviä, taitoja ja pätevyyttä, se on sosiologiaa. Olen ajatellut tätä tutkimusta vain isommassa kuvassa yhteiskuntatieteellisenä tulkintana. Vaikka asiantuntijaanalyysissä käsitteiden tarkemmin asiantuntijatahoja, olen kuitenkin ensin käsitellyt jokaisen henkilön ammattitaustan niin kuin se artikkeleista käy selville.

Jaottelu on aina tulkinnanvaraista, kun ei emme voi suoraan ammattinimikkeestä päätellä koulutusta ja oppineisuutta ja käyttää sitä jaottelun perusteena. Otinkin tapaus- ja tilannekohtaisen jaottelun käyttöön. Määrittelin ammattilaiset sen mukaan, ovatko he ammattilaisia siinä asiassa ja kontekstissa, jossa heitä kuullaan ja josta he viestivät artikkelissa. Tämä eroaa huomattavasti yleisestä asiantuntijuuden määreestä, jossa tiedetausta nostetaan esiin. (Freidson 1994, 86-91.) Se ei olisi ollut tarkoituksenmukaista Itämeren öljyonnettomuusriskeistä puhuttaessa etenkin, kun en keskityt tutkimuksessa vain ympäristöriskisiin.

7.2 Analyysin tekemisestä ja johtopäätöksiin siirtymisestä.

Koin tutkimuksessani erityisen tärkeäksi sen, että se on luotettava alusta loppuun. Halusin perustaa analyysin ja johtopäätökset aineiston tuloksille yhtä lailla kuin teoriaan nojaten. Tämä on onnistunut

metodologian ja teorian osalta hyvin, mutta heräsin analyysiä tehdessäni myös uuteen ongelmaan. Kuinka voi perustella uutta tutkimustietoa uudesta aiheesta, jollain vanhalla? Ymmärrän toki, että tarkoitus on perustella menetelmät ja osoittaa perehtyneisyys aihepiiriin, jotta lukija luottaa tutkijan tulkintaan uuden tiedon kanssa. Tämä on etenkin laadullisen aineiston kanssa tärkeä ajatus nostaa esiin. Tiedostin tulkinnan luotettavuuden ongelman ja halusin testata uudelleen ja uudelleen omia ajatusmallejani ennen kuin kirjoitin ne johtopäätöksiin.

Luin uudelleen kaikkea mahdollista aiempaa ympäristöalan tutkimusta ja huomasin palaavani Saariston ja Suhosen teoksiin useimmiten (Saaristo 2000; Suhonen 1994). Arvostan molempia kovasti ympäristöalan ja etenkin ympäristöviestinnän tutkijoina ja tutkimuksen päätelmät on tehty heidän ja alan oppien ja kvalitatiivisen aineiston analyysin ohjeita tiukasti noudattaen. Pidätin laajentamasta aiheesta, analysoin kaiken aineiston ja otin huomioon myös uudet variantit. Tutkimuksessa on varottu oman mielipiteen esille tuomista, mutta huomioitu yhteiskunnallinen konteksti, jossa tutkimusta tulkitaan.

Aiempi ympäristöviestinnän tutkimus Helsingin Sanomista (Suhonen 1994) siivitti eteenpäin analyysissä. Vaikka yleisellä tasolla löysin yhteistä saman sanomalehden toimiessa lähteenä, en muuten nähnyt mitään päällekkäisyyksiä tutkimuksissa. Suhosen tekstintulkinta keskittyy otsikoihin ja ympäristöviestintään yleisesti, kun taas tässä tutkimuksessa käsittelin asiantuntijuutta pienemmässä mittakaavassa ja pureduin heidän viestiinsä artikkelien sisällä (1994, 73). Joissain artikkeleissa oli vaikea erottaa asiantuntijatahojen lausuntoja ja tietoja tekstistä ja hakea heidän viestinsä sisältöä. Niin tiiviisti oli asiantuntijatieto toisinaan haudattu tekstiin tai peittyneet journalistin sanakäänteisiin.

Laadullisen aineiston ja tekstintulkinta sisältää aina tutkijan subjektiivisen näkökulman, joskin sen vaikutusta yritetään sivuuttaa peilaamalla tulkintaa teoriaan ja aineistosta kumpuavaan tulokseen. Tämä on asia, jota tutkijan on vaikea myöntää, kun tuntuu, että tulos on selvästi luettavissa aineistosta, kuten tämän tutkimuksen kohdalla. Uutta tietoa tuottanut tulos palautti takaisin teorian pariin. Samoin johtopäätöksiä tehdessä ja viestinnän analyysissä palasin takaisin tapaustutkimuksen ja viestinnän teorioiden luo. Tarvitsin lisää tietoa ymmärtääkseni ja tulkitakseni tuloksia. Tutustuminen teoriaan uudelleen ja uusiin lähteisiin herätti lisää ajatuksia tutkimuksen lopputuloksesta ja jälleen palasin analyysiin ja päätelmiin. (Alasuutari 1999, 280-282.) Kuten kirjoitin aiemmin (s. 21-22) on tapaustutkimuksessa mukauduttava tutkimuksesta kumpuaviin faktoihin. Tutkimusta ei voi

tehdä vain ennakko-oletuksia varten. Etukäteen en olisi osannut odottaa, että tutkimus ei ole aina täysin johdonmukaista vaiheesta toiseen etenemistä, vaan tulee valmistautua palaamaan taaksepäin useastikin, jotta lopputulos on pätevä ja tutkimus tehty parhaalla mahdollisella tavalla

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Jälkeenpäin totean, että tutkimus todella tuottaa aina uutta tietoa ja riippumaton aineisto on todellinen aarre. Tutkijalla tulee aina olla tutkimuskysymykset, joihin koetamme löytää vastaukset tutkimuksen edetessä. Yhtä lailla, tutkimuskysymysten lisäksi tutkijalla on aina hypoteesi, jota tutkimuksessa testataan, onko se totta vai ei. On tutkijan näkökulmasta kaikkein mielenkiintoisinta, kun hypoteesi onkin väärä. Se tekee tutkimuksesta mielenkiintoista ja haastavaa. Oman hypoteesini monialaisuuden muutoksesta oli väärä ja se oli yksi antoisimmista johtopäätöksistä tässä tutkimuksessa. Mielestäni tutkimukseni on toistettavissa ja siten pätevä. Toki laadullisen aineiston analyysi jättää tilaa tutkija subjektiiviselle tulkinnalle, mutta tällä aineistolla olen erittäin varma tuloksista ja johtopäätöksistä. Lähdeaineisto on vahvistanut pohdintojani aineiston analyysitekniikoista ja johtopäätösten luomista pienestä mutta relevantista aineistosta. (Eskola & Suoranta 2014, 211, 213)

8.1 Asiantuntijuus

Sain vastauksen kysymykseeni keitä ovat asiantuntijat Itämeren öljyonnettomuusriskeissä ja sain selville, miten he viestivät riskeistä. Asiantuntijoita käsitellyissä tapauksissa ovat etenkin merenkululaitoksen henkilöstö, luonnonsuojeluliittojen väki ja Suomen ympäristökeskuksen asiantuntijat. Heidän puoleensa käännytään riskien ollessa ilmassa ja heillä on mahdollisuus riskiviestintään. Mahdollisuudet riskiviestintään ovat uuden teknologian ja mediamaailman muutoksen myötä parantuneet. Nämä asiantuntijat tekevät riskiviestintää laadukkaasti, faktoihin pohjaten ja paniikkia lietsomatta. Asiantuntijuus näyttäytyy aineiston perusteella hieman tavanomaisesta poikkeavalla tavalla. Periaatteessa nämä kaikki asiantuntijat ovat ympäristöalan asiantuntijoita, vaikka heitä ei ilman öljyonnettomuuskontekstia siihen kategoriaan luokiteltaisi.

Merenkululaitos ja aiemmin merenkulkuhallitus ovat pitäneet yllä luotettavaa roolia ja heidän puoleensa journalistit öljyonnettomuusriskeissä Itämerellä kääntyneet jo lähes 50 vuotta. Suomen ympäristökeskus uutena toimijana on ottanut ison roolin Itämerta käsittelevissä asioissa ja on kerännyt yhteen paljon ympäristöalan eri toimijoita. Suomen ympäristökeskus on valtiollisena toimijana luotettu ja vaikuttava taho. Luonnonsuojeluliittojen ja organisaatioiden väki on ollut tiukasti mukana, mikäli öljyonnettomuus on toteutunut ja heidän aktiivinen roolinsa näkyekin enemmän aiempien

vuosien tapauksissa. Luonnonsuojeluliitoissa työskentelee ympäristöalan asiantuntijoita, mutta myös paljon vapaaehtoisia harrastajia, joiden luokittelu samaan asiantuntijakategoriaan mm. merenkulkulaitoksen henkilöstön kanssa kokisin ongelmaksi. Tämä aineisto ei kuitenkaan tuottanut ongelmaa siltä osalta vaan artikkeleista kävi ilmi luonnonsuojeluliittojen väen rooli ja koin, että oli perusteltua luokitella haastatellut henkilöt asiantuntijoiksi.

Hypoteesini asiantuntijuuden monialaistumisesta ja riskiviestinnän monimuotoisuuden kasvusta 1970-luvulta vuoteen 2007 ei kuitenkaan löytänyt pohjaa aineistosta. Asia on aineiston mukaan lähes päinvastoin. Haastateltavien suuri määrä 1979, joka alkuun vaikutti journalistien ammattitaidottomuudelta, olikin juuri se monialaisuuden rikkaus ja ammattilaisuuden osoitus. Artikkelien kirjoittajat osasivat katsoa riskitilanteita avoimin mielin ja tutkia öljyonnettomuuksia monista eri suunnista kuten kunnan ammattilaisen kuuluukin tehdä. Aineiston perusteella suora johtopäätös on, että asiantuntijaviestintä öljyonnettomuuksista on vuonna 2007 säännellympää yhteiskunnan tasolta. Esiin pääsivät lähinnä valtiolliset toimijat, ei yksityinen puoli. Riskiviestinnän ja öljyntorjunnan keskittäminen tietyille toimitjoille ei välttämättä ole huono asia. Kuitenkin demokraattisessa yhteiskunnassa se herättää aina huolta, kun jonkin asian johtaminen keskittyy valtiolle.

Asiantuntijat Itämeren öljyonnettomuuksien viestinnässä ovat muuttuneet, mutta hyvin vähän. Lähinnä journalistin haastattelema joukko on siis kaventunut. Asiantuntijuuden muutosta toki on ilmassa, mutta ei ehkä niinkään keitä he ovat, vaan mitä asiantuntijuudella tarkoitetaan. Freidson itse on tutkinut enemmän lääketieteellistä asiantuntijuutta ja hän perustaa asiantuntijan käsitteen tieteelliselle pohjalle, joka toki tukee lääketieteen asiantuntijuutta. Kiinnostuin sen sijaan hänen ajatuksistaan asiantuntijuudesta palveluna julkiselle yhteisölle, joka sopii mielestäni myös öljyonnettomuus-asiantuntijuuteen. Nämä tutkimuksessani asiantuntijoiksi määrittelemäni henkilöt tekevät todellista julkista palvelusta yhteiskunnalle asiantuntevalla työllään öljyonnettomuuksien torjumiseksi (mm. paikalliset pelastustoimet) ja merenkulkulaitoksen väki opastaessaan ja merellä valvoessaan. Tutkimukseni asiantuntijat eivät tavoittele taloudellista hyötyä, joka Freidsonin mukaan loukkaa asiantuntijuuden etiikkaa. (Freidson 2001, 217-218.)

8.2 Riskiviestintä

Sanomalehdet ovat uutisjournalismia ja näin uutisartikkelit enemmänkin kuvaavat maailmaa ympärillä kuin luovat sitä. Näin juuri näen tutkimukseni ja sen tuloksen. Öljyonnettomuudet ovat varmasti vaikuttaneet ympäristötietoisuuteen Suomessa ja herätelleet kansainvälistä keskustelua Itämeren ympärysvaltioiden välille, mutta niiden uutisointi taas tapahtuu vain seurauksena jo tapahtuneelle. Uutisointi kertoo tapahtuneesta haastateltavien äänin, mutta suurin vaikutus on tietenkin tekstin kirjoittajalla, joka päättää mitä artikkeliin tulee mukaan. En voi sivuuttaa journalistin vaikutusta asiantuntijaviestintään näissä tapauksissa.

Tutkimuksen taustatyö aineiston hankinnasta, teorian ja metodologian hyödyntämiseen myös artikkeleita kirjoittaessa ja uutisjournalismia tehdessä nousivat esiin. Hyvin tehty tutkimus ei nojaa vain yhteen lähteeseen. Yksi lähde toki takaisi helposti selvän viestin lukijoille, mutta on tutkimuksen ja artikkelin luotettavuuden arvioinnin kannalta tärkeä nähdä vaivaa hyvän taustatyön ja aineiston eteen. Vain kunnollisella tutkimuksella ja eri lähteisiin nojaavalla analyysillä saa luotettavaa tietoa. Tässä tutkimuksessa se näkyi vuosien 1979 ja 1987 taustatyössä artikkelien eteen. On nähty vaivaa etsiessä useita asiantuntijoita kertomaan tilanteesta, arvioimaan tilannetta ja esittämään arvioita mitä seuraavaksi tapahtuu. (Kunelius 2003, 229-231; Alasuutari 1999, 86-89.) Etenkin kun kyseessä uusi tilanne, jollaisesta ei ole aiemmin juuri kirjoitettu, on paras lähtökohta kattaa taustatyöllä kaikki mahdolliset näkökulmat.

9 LOPUKSI

Tutkimuksen tulos ja asiantuntijaviestinnän analyysi lisää luottamusta asiantuntijaviestintään. Asiantuntijat, jokainen omalla tahollaan, kommentoivat faktapohjaisesti sitä minkä tiesivät todeksi. Viesti oli johdonmukaista riippumatta siitä, kenen henkilön kautta tieto tuli, mikäli taustataho oli sama. Asiantuntijoiden viestintä on pysynyt ammattimaisena vuodesta 1979 vuoteen 2007 ja he kertovat lehdistölle omat tietonsa ja havaintonsa, mikäli niitä kysytään. Hieman huolta kansalaisen näkökulmasta herättää asiantuntijalähteiden selvä väheneminen vuoteen 2007 asti. Vaikea olettaa, että se selittyisi vain asiantuntijoiden kasaantumisella saman tahon taakse.

Viestintä riskeistä on ollut johdonmukaista asiantuntijoilta, joka joissain artikkeleissa hieman katoaa median vallan taakse. Journalistilla on valta käyttää saamaansa tietoa, kuten parhaaksi näkee, hyvän journalistisen käytännön mukaan toki. Heillä on valtaa luoda mielikuvia ja vastuuta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Journalisteilla ja asiantuntijoilla on paljon yhteistä. Samoin kuin jokainen tutkimus, on jokainen artikkeli pienoismuotoinen tutkimus. Sillä voi olla vaikutusta ja valtaa, ja sen vuoksi se tulee olla tehtynä oikeaoppisesti ja painottua totuuksiin ja tieteelliseen tietoon.

Tutkimus antoi vastaukset kysymyksiin ja testasi hypoteesit. Tutkimus antoi intoa tehdä lisää tutkimusta ja vahvisti käsitystä viestinnän sivuaineen hyödyllisyydestä ja tehosta. Sain enemmän irti tästä sanomalehtiaineistosta, kuin olin osannut kuvitellakaan. Tutkimus auttaa ymmärtämään paremmin asiantuntijatyön ja lehdistön kompleksisia, mutta elintärkeitä suhteita. Tuloksia voi tarkastella vain tämän tutkimuksen teoreettis-metodologisesta näkökulmasta, mutta jo sillä perusteella voi tutkimuksen todeta onnistuneeksi ja uutta tietoa tuottaneeksi. Otanta ja aihe ovat pieniä, mutta tulos välittää toiveen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja ympäristöviestinnän lisäämisestä.

Lähdeluettelo:

Ahponen, Pirkkoliisa 1997. Elämän riskiytyminen epävarmuuden yhteiskunnassa. Teoksessa Riskikirja. Uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 9. 21-35. Jyväskylä yliopisto. Jyväskylä.

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. 3.uudistettu painos. Vastapaino. Tampere.

Beck, Ulrich 1990. Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Vastapaino. Tampere.

Beck, Ulrich 1996. Risk society and the provident state. Teoksessa Lash, Scott, Szerszynski, Bronislaw & Wynne, Brian 1996 (Edit.) Risk, Environment & Modernity – Towards a New Ecology. 27-43. The Cromwell Press Ltd, Great Britain.

Beck, Ulrich 2009. Word at Risk. Polity Press. Cambridge, UK.

Eder, Klaus 1996. The institutionalism: Ecological discourse and the second transformation of the public sphere. Teoksessa Lash, Scott, Szerszynski, Bronislaw & Wynne, Brian 1996 (Edit.) Risk, Environment & Modernity – Towards a New Ecology. 203-223. The Cromwell Press Ltd, Great Britain.

English, Mary R. 2004. Environmental Risk and Justice. Teoksessa McDaniels, Timothy & Small, Mitchell J. (Edit.) Risk Analysis and Society. An Interdisciplinary Characterizations of the Field. 119-159. Cambridge University Press. Cambridge, UK.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Fiske, John 1996. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. 4.painos. Vastapaino Tampere.

Freidson, Eliot 1994. Professionalism Reborn. Theory, Prophecy and Policy. Polity Press, Cambridge, UK in association with Blackwell Publishers, Oxford, UK.

Freidson, Eliot 2001. Professionalism. The third logic. On the practice of knowledge. The Universi-

ty of Chicago Press. Chicago.

Gross, Neal, Giacquinta, Joseph B. & Bernstein, Marilyn 2004. Implementing and Education Innovation. Teoksessa Yin, Robert K. 2004 (Edit.). The case study anthology. 99-111. Sage publications, Inc. California, USA.

Helle, Inari & Kuikka, Sakari 2010. Itämeren öljykuljetusten riskipeli. Teoksessa Bäck, Saara, Ollikainen, Markku, Bonsdorff, Erik, Eriksson, Annukka, Hallanaro, Eeva-Liisa, Kuikka, Sakari, Viitasalo, Markku & Walls, Mari (toim.) Itämeren tulevaisuus. 190-205. Gaudeamus / Oy Yliopistokustannus University Press Finland. Helsinki.

Hyvärinen, Matti 2002. Kirjoittaminen toimintana. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. 65-80. Vastapaino. Tampere.

Jaatinen, Stig & Leinonen, Matti 1984. Itämeri – Meidän meremme. Teoksessa Voipio, Aarno & Leinonen, Matti (toim.) Itämeri. 7-8 Kirjayhtymä. Helsinki.

Jokinen, Kimmo 2008. Miten laadullinen tutkimus vakuuttaa? Teoksessa Lempiäinen, Kirsti, Löytty, Olli & Kinnunen, Merja (toim.) Tutkijan kirja. 243-250. Vastapaino. Tampere

Jokinen, Pekka, Kamppinen, Matti & Raivola, Petri 1995. Riskit yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Teoksessa Kamppinen, Matti, Raivola, Petri, Jokinen, Pekka, Karlsson, Hasse 1995. Riskit yhteiskunnassa. Maallikot ja asiantuntijat päätösten tekijöinä. 126-180. Gaudeamus. Helsinki

Kamppinen, Matti & Raivola, Petri 1995. Riski päätöksenteko ja rationaalisuus. Teoksessa Kamppinen, Matti, Raivola, Petri, Jokinen, Pekka, Karlsson, Hasse 1995. Riskit yhteiskunnassa. Maallikot ja asiantuntijat päätösten tekijöinä. 15-78. Gaudeamus. Helsinki

Kunelius, Risto 2003. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. 5. Uudistettu painos. WSOY. Porvoo.

Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito 2007. Gaudeamus. Helsinki.

Laine, Markus & Peltonen, Lasse 2008. Ikkuna muutokseen. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito 2007. 93-108. Gaudeamus. Helsinki.

Lehtonen, Mikko 2000. Merkitysten maailma. Vastapaino. Tampere.

Levitas, Ruth 2004. Discourses of Risk and Utopia. Teoksessa Adam, Barbara, Beck, Ulrich & Van Loon, Joost (Edit.) The Risk Society and Beyond. Critical Issues for Social Theory. 198-210. SAGE Publications. London

Lyytimäki, Jari 2009. Jälkeemme vedenpaisumus? Ilmastonmuutoksen ja merien suojelun ekologiset kynnsarvot. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki

Massa, Ilmo (toim) 2009. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset. Teoksessa Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. 9-44. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki

Meadows, Donella, Randers, Jorgen & Meadows, Dennis 2005. Kasvun rajat – 30 vuotta myöhemmin. Gaudeamus. Helsinki.

Mäntylä, Jorma 2008. Journalistin etiikka. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Peuhkuri, Timo 2004. Tiedon roolit ympäristökiistassa. Saaristomeren rehevöityminen ja kalankasvatus julkisen keskustelun ja päätöksenteon kohteena. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C nro. 220. Turku.

Raento, Pauliina 2007. Kelpo raportoinnin strategia. Sivut Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito 2007. 254-272. Gaudeamus. Helsinki.

Raivola, Petri 1995. Ympäristöuhan sosiaalinen representaatio. Rikka rokassa vai viimeinen pisara?

Turun Yliopisto, psykologian tutkimuksia 98. Turku.

Raivola, Petri & Kamppinen, Matti 1991. Riskien moniulotteisuus. Maallikon näkökulma teknologian riskeihin. Turun yliopisto, Satakunnan ympäristöntutkimuskeskus. Sykesarja A 1. Turku

Ryhänen Eeva-Liisa 2003. Itämeri. WWF & WSOY. Helsinki

Saaristo, Kimmo 2000. Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. 2000. Jyväskylän Yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskus. Jyväskylä.

Sairinen, Rauno 2009. Ympäristöhallinnan monet teoriat. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) Vihreä teoria. 130-150. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Suhonen, Pertti 1994. Mediat, me ja ympäristö. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää. Helsinki.

Silverman, David 1993. Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. Sage publications Ltd / The Cromwell Press Ltd. Trowbridge, Wiltshire.

Valtioneuvoston Selonteko 23/2009. Itämerihaasteet ja Itämeri-politiikka. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 23/2009. Valtioneuvoston kanslia. Helsinki

Vuorinen, Ilppo 1994. Itämeren ympäristön tila. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:23. Painosalama Oy. Turku.

Väliverronen, Esa 1994. Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja, sarja A 83.

Väliverronen, Esa 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Jyväskylä.

Väliverronen, Esa 2002. Kirjoittaminen prosessina. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. 83-94. Vastapaino. Tampere.

Westerholm, John 1984. Liikenne. Teoksessa Voipio, Aarno & Leinonen, Matti (toim.) Itämeri. 146-154. Kirjayhtymä. Helsinki.

Yin, Robert K. 2003. The Case Study Research. Design and Methods. Sage publications. Thousand Oaks, California.

Yin, Robert K. 2004 (Edit.). The case study anthology. Sage publications. Thousand Oaks, California.

Yin, Robert K. 2012. Applications of Case Study Research. Sage publications. Thousand Oaks, California.

Elektroniset lähteet

Finlex. 29.12.2009/1672

Merenkulun ympäristönsuojelulaki 29.12.2009/1672.

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091672>> Luettu 29.9.2012 ja 25.4.2017

Googlemaps / Itämeren kartta

<<https://www.google.fi/maps/place/Itämeri/@59.4386507,10.924959,5z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x46f4d7d988201b2b:0xb43097ae8474cb3!8m2!3d58.487952!4d19.863281>> Luettu 03.03.2017

Sanoma konserni

<<https://www.sanoma.com/fi/sijoittajat/osake/suurimmat-osakkeenomistajat>> Luettu 28.2.2017

SYKE A –Suomen ympäristökeskus (s.16)

<<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BBF854886-9710-47E0-9D9D-A9BF503BA37B%7D/38641>> Luettu 20.4.2017

SYKE B– Suomen ympäristökeskus (s.40)

<http://www.syke.fi/fi-FI/SYKE_20_vuotta> Luettu 28.2.2017

SYKE C – Suomen ympäristökeskus (s.40)

<http://www.syke.fi/fi-FI/SYKE_Info> Luettu 28.2.2017

Valtion ympäristöhallinto. Itämeri.

<www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=197001&lan=fi> Luettu 3.4.2007

Ympäristöministeriö. Itämeri ja merensuojelu.

<[http://www.ym.fi/fi-](http://www.ym.fi/fi-fi/Luonto/Itameri_ja_merensuojelu/Kansainvainen_yhteistyö_ja_EUasiat/Itameren_suojelukomissi)

[fi/Luonto/Itameri_ja_merensuojelu/Kansainvainen_yhteistyö_ja_EUasiat/Itameren_suojelukomissi](http://www.ym.fi/fi-fi/Luonto/Itameri_ja_merensuojelu/Kansainvainen_yhteistyö_ja_EUasiat/Itameren_suojelukomissi)

o> Luettu 28.2.2016

Öljypäästöhavainnot merellä kartta 2016. (s.17)

<[http://www.ymparisto.fi/fi-](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Merella_havaittujen_oljypaastojen_maara_(42371))

[FI/Kartat_ja_tilastot/Merella_havaittujen_oljypaastojen_maara_\(42371\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Merella_havaittujen_oljypaastojen_maara_(42371))>

Luettu 25.4.2017

Sanomalehtilähteet ja aineisto:

Helsingin sanomat 1979 29 artikkelia

HS 3.5.1979 1 aukeama s.3

HS 4.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.11

HS 5.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.8

HS 6.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.9

HS 7.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.9

HS 8.5.1979 Kotimaa s.6

HS 9.5.1979 Kotimaa s.7

HS 10.5.1979 Kotimaa s. 13

HS 11.5.1979 Kotimaa s.14

HS 12.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.9

HS 13.5.1979 Kotimaa s.8

HS 15.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.8

HS 17.5.1979 Kotimaa s.9

HS 19.5.1979 Kotimaa s. 6 & 10

HS 21.5.1979 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.11

HS 22.5.1979 1 aukeama s.3

HS 23.5.1979 Kotimaa s.8 (kolumni)

HS 24.5.1979 Kotimaa s.8

HS 25.5.1979 Kotimaa s.16 (2artikkelia)

HS 29.5.1979 Kotimaa s.7

Helsingin sanomat 1987 36 artikkelia

HS 8.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.8

HS 9.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.9

HS 10.2.1987 1 aukeama s.2 (pääkirjoitus) + Kotimaa s.7

HS 11.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.7

HS 12.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.7

HS 13.2.1987 Kotimaa s.12

HS 14.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.11

HS 15.2.1987 Kotimaa s.15

HS 16.2.1987 Kotimaa s.15

HS 17.2.1987 Kotimaa s.5

HS 18.2.1987 Kotimaa s.14

HS 19.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.13

HS 20.2.1987 Kotimaa s.14

HS 22.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.7

HS 24.2.1987 Kotimaa s.8

HS 25.2.1987 Kotimaa s.8

HS 26.2.1987 Kotimaa s.9

HS 27.2.1987 1 aukeama s.3 + Kotimaa s.16

HS 28.2.1987 1aukeama s.9 + Kotimaa s.9

HS 1.3.1987 Kotimaa s.9

HS 2.3.1987 1aukeama s.2 + Kotimaa s.10

HS 3.3.1987 Kotimaa s.11

HS 4.3.1987 1aukeama s.2 + Kotimaa s.13

HS 5.3.1987 Kotimaa s.15

Helsingin sanomat 2007 9 artikkelia

HS 10.2.2007 laukeama s.3 + Kotimaa s.5

HS 11.2.2007 Kotimaa s.5

HS 12.2.2007 Kotimaa s.5

HS 13.2.2007 Kotimaa s.5

HS 14.2.2007 Kotimaa s.5

HS 15.2.2007 Kotimaa s.9

HS 16.2.2007 Kotimaa s.

HS 17.2.2007 Kotimaa s.5

Liite 1.**Asiantuntijat aineistossa**Merenkululaitos:

Merenkulkuhallituksen ylitarkastaja

Merenkulkuhallituksen pääjohtaja

Merenkulkuhallituksen puhdistusryhmän jäsen

Merenkululaitoksen johtaja

Merenkululaitoksen meriturvallisuusjohtaja

Merenkululaitoksen meriturvallisuustarkastaja

Merenkulkuhallituksen apulaistarkastaja

Merenkulkuhallituksen luotsi- ja majakkaosaston toimistopäällikkö

Apulaistuotsipiiripäällikkö

Alueellinen ympäristönsuojelu:

Ahvenanmaan ympäristönsuojeluvalvoja

Ahvenanmaan luonnonsuojelutarkastaja

Ahvenanmaan luonnonsuojeluyhdistyksen puheenjohtaja

Varsinais-Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen toiminnanjohtaja

Suomen luonnonsuojelu-liiton pääsihteeri

Turun- ja Porin lääninhallituksen ympäristönsuojelutarkastaja

Turun ja Porin lääninhallituksen pelastustarkastaja

Merivartiosto:

Maarianhaminan merivartioston komentajakapteeni

Maarianhaminan merivartioston kapteeniluutnantti

Saaristomeren merivartioston komentajakapteeni

Gyltön rannikkotyökistörykmentin torjuntaryhmän kapteeni

Suomenlahden merivartioston komentaja

Loput muut:

Maakuntahallituksen öljyntorjuntapäällikkö

Ahvenanmaan maakuntapäivien puhemies

Sisäasiainministeriön ympäristönsuojeluosasto

Vesi ja ympäristöhallitus

Ympäristöministeri
Ympäristöministeriön apulaistarkastaja
Ympäristöministeriön ylitarkastaja
Meriympäristöneuvottelukunnan pääsihteeri
Sködvikin satamapäällikkö
Turun laivastoaseman pursimies
Tukholman läänin maaherra
Neste Oy:n tiedotusjohtaja
Porvoon palopäällikkö
Helsingin palolaitoksen palopäällikkö
Paikallisia ammattikalastajia
Ruotsalainen ympäristövaikutusten asiantuntija
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen osastonjohtaja
Neuvostoliiton professori
Latvian varaministeri
Länsi-Saksan puolesta Neustadin pormestari
Vapaaehtoinen öljyntorjuja
Saariston asukkaita
Lintuharrastajia
Kalastajia